

Nº R

VIII. 1

III - 1ª

522

337

TRADUCCION,

OBRA NECESARIA

de los libros que se enseñan en el estudio de la lengua latina,

recomendada por el ayuntamiento

de V. P. A. C. de V. P. A. C.

Profesor de Gramática y Lengua

de Latín en el Seminario de

San Isidro.

Seminario de LATIN

I. N. B. "S. Isidro"

c/. Toledo, 39

Madrid-12

LICENCIA

Imprenta de

San Isidro de 1828

11-11-11

Biblioteca de L. T. IV
J. M. B. "S. R. M."
C/ Toledo, 33
Madrid-15

LECCIONES
DE
TRADUCCION,

OBRA NECESARIA

á los Jóvenes, que se dediquen al
estudio de la lengua latina,

REFORMADA POR SU AUTOR

DON PLÁCIDO MARIA ORODEA,
Profesor de Humanidades, i Precep-
tor de Latinidad, Retórica i Poéti-
ca en Valladolid.

SEGUNDA EDICION.

CON LICENCIA:

en Valladolid, Imprenta de Fernando
Santaren. Año de 1829.

0032

LECCIONES
DE
TRADUCCION

*Esta obra es propiedad de su Au-
tor, i será denunciado el egemplar que
no lleve su firma.*

J. D. O.

[Signature]

ADVERTENCIA.

Una obrita que tiene por objeto facilitar la enseñanza de la lengua latina así á los discípulos como á los maestros, no puede menos de ser recomendable, á pesar de los defectos que pueda tener. La que ofrezco al público reimpressa i pedida con ansia por muchos maestros de latinidad, despues de haber observado practicamente sus ventajas i haberse convencido que este es el mejor medio de conseguir con fa-

cilidad el fruto de sus tareas, se dirige principalmente á allanar el camino escabroso, que encuentran los niños cuando se les pone á traducir por primera vez en los clásicos latinos; en los que, aun eligiendo alguno de los mas sencillos en su estilo, como son: Nepote, Cesar, Fedro, &c., no se puede prescindir de la dificultad, que ofrece el hypérbaton i demas inversiones usuales en este idioma, como tampoco de los idiotismos, frases i otras locuciones, que exigiendo una version mas ó menos libre, i mas conocimientos que los que tiene un niño cuando principia á traducir, fatigan á este inutilmente con pérdida de tiempo i de trabajo.

Pero como los autores de Lacio no nos pudieron dejar obra alguna escrita, de modo que desapareciesen los mencionados inconvenientes, se ve claramente la necesidad de redactar *ex proffesso* un libro, que reuniendo egemplos repetidos de las diferentes clases de oraciones i reglas de sintaxis latina, i ademas algunos trozos latinos de prosa sencilla, clara i fácil, pueda conciliar á un tiempo dos ventajas, una el aprender por uso el significado de muchas palabras latinas, i otra el comprobar con los egemplos que vaya traduciendo toda la doctrina gramatical que aprendió en las reglas. Este i no otro ha sido mi objeto, i para conseguirlo, no he omitido medio

alguno de los que estaban á mi alcance, ya buscando ejemplos adecuados, que he tomado en gran parte de los Autores latinos, ya simplificando estas lecciones en cuanto al lenguaje que he reducido casi al orden natural de la enunciacion lógica.

Todas estas razones expuestas ya en la edicion anterior, con el dictámen de muchos hombres doctos antiguos i de nuestros tiempos, han sido apoyadas últimamente con el dictámen de muchos profesores del Reino, que han usado de esta obrita, conviniendo en que no se logrará un buen método de enseñanza sino por la práctica de estas lecciones.

Ellas, como se ve, no son

mas que un ensayo preliminar de lo que han de encontrar los niños en los Autores de pura latinidad. Acostumbrados por el repetido ejercicio á todas las locuciones i figuras del lenguaje, i versándoles con las mismas oraciones i frases, que se les presentan, en las dificultades de la lengua, traducirán i analizarán los clásicos, conocerán sin dificultad las reglas de la sintaxis latina, harán las mas útiles aplicaciones de ellas i tendrán con este ejercicio vencida gran parte de las dificultades que no se evitan de otro modo.

Es muy fácil conocer, que tratando de disponer á los jóvenes con este ejercicio preliminar á manejar los Autores

clásicos, debemos valernos de un libro en que se contengan sus frases mas usuales é inversiones mas frecuentes; pero que con una narracion sencilla prepare á los niños á entenderlas con la misma dificultad, que ellas estan concebidas. Desecho el hipérbaton obscuro i difícil á los principiantes, hacen estos sin molestia sus oidos á las espresiones latinas; i conservadas las que usan los mejores Autores, reprobarán las voces duras i aprenderán de memoria el significado propio que corresponde á las buenas, pudiendo con este ejercicio pasar confiadamente á la version de los Autores de Lacio.

Quisiera prevenir en este lugar las impugnaciones, que

se hacen contra la costumbre de descomponer el hipérbaton; mas esto exigiría una disertacion poco oportuna, cuyos fundamentos pueden ver los que deseen apurar la materia en Bateux, Beauzee, Llomond i otros modernos, debiendo advertir solo, que no me he propuesto desterrar del todo el hipérbaton, sino presentarle al principio con la mayor sencillez, i tal cual corresponde á los que ninguna idea tienen de la lengua, ni en lo general desembuelta su reflexion, i aumentarle sensiblemente con proporcion á lo que vayan adelantando, i dejando siempre con gracia las espresiones, frases i locuciones. Para mas bien desempeñar esta empresa, que

han intentado genios eminentes, conociendo la cortedad de mis conocimientos, i deseoso del acierto, me he propuesto los mejores modelos i he tenido á la vista las producciones literarias mas sabias que sobre este ramo tiene la Francia i Alemania.

Primeramente he puesto exemplos latinos de todas las especies de oraciones que se hallan esplicadas en los tratados escritos hasta el dia, proponiendome en ellos dar una idea con rasgos fáciles i sencillos de las vidas de los Generales Griegos, costumbres i ritos para que puedan entender á los demas Autores que hablan del mismo asunto, valiéndome de las noticias i espresiones de la

traducción de Tucídides, vidas de Nepote i los anales de Cornelio Tacito, que se refieren á aquella época.

En todo este tratado no hay mas que espresiones puramente latinas i frases propias con la ventaja de que los modos i giros de las oraciones estan muy variados i autorizados con el testimonio de los clásicos, faltando otros que usan algunos autores, i no se encuentran sino en los libros de baja latinidad.

En seguida se halla un tratadito de Historia Sagrada, en prosa muy sencilla, en donde los jóvenes verán el lenguaje mas variado, i si se notan algunas palabras no muy latinas, son no obstante usadas de los

Padres de la Iglesia Occidental, que se tomaban con todo conocimiento esta libertad en obsequio de la novedad de la materia i particular cuidado que exige.

Sigue despues otro tratado de sintaxis práctica natural i figurada, compuesto de egemplos tomados de los Autores clásicos latinos, para que acostumbrados los niños á fuerza de repetidos egemplos á las construcciones de la lengua, no las estrañen cuando se les presenten otras semejantes: en ellas, guiados por sus maestros, podran notar i observar las operaciones analíticas de concordancia, régimen i construcción natural i figurada.

En la sintáxis se echará de

menos el enlace de ideas; pero no es fácil seguirle en una misma especie de enunciacion sin que se resienta de monotonos i desagradable, lo que resalta menos, siendo tan diversas las ideas como las cláusulas.

Habiéndome propuesto no usar de otras oraciones que las contenidas en los clásicos, de sus mismas palabras i expresiones, aunque colocadas con sencillez, no habria sido posible, guardando esta ley, seguir un discurso que encerrase muchas oraciones é ideas sobre una misma materia con la conexión necesaria. Así lo he hecho en los fragmentos de los Generales Griegos, i dejo al juicio de los inteligentes el mérito que se pueda dar á haberles com-

puesto con las mismas palabras i con los mismos periodos ajustando exactamente los sucesos i épocas, sin que las circunstancias principales digan contradiccion, dándoles la ventaja de la sencillez i claridad.

En la edicion primera, tratando de interesar á los jóvenes en la lectura de los buenos modelos, comprendí en tres historias, á saber: de España, de Roma i Grecia los hechos mas dignos de atencion para picar su curiosidad i comprometerles á una lectura detenida en los buenos libros, de donde se habian extractado.

Efectivamente, ¿Para quién no será interesante el cuadro que cada una de ellas presenta á la observacion de los lectores?

España, que abundaba de los frutos que promueven el interés del comercio i cuyas minas, según los Historiadores antiguos, ofrecían copiosa recompensa al trabajo de beneficiarlas, no pudo menos de escitar la codicia de aquellas naciones que por su genio mercantil buscaban en todas partes las utilidades, que le constituyen i fomentan.

Como los Fenicios navegando cerca de la costa de Africa descubriesen la Betica i fundasen su colonia gaditana, comenzó a divulgarse la noticia de este país, cuyos habitantes mezclados con los Fenicios se dieron á conocer en las tierras remotas i á ser el objeto de la envidia i codicia de los estran-

geros.

Los Griegos i despues los Cartagineses incitados del deseo de aprovecharse de las riquezas, que la fertilidad de nuestro suelo virgen ofrecia á sus émulos en la navegacion i en el comercio, lograron sucesivamente dominarlo en parte. Envidiosa Roma del poder i opulencia de toda nacion estrangera, i arrastrada de una ambicion sin límites meditaba como romper el tratado, que concluye la primera guerra púnica, i como arrojar de España á los Cartagineses, que habian abandonado ya á Sicilia. Las vejaciones que sufrió Sagunto, i las quejas de esta ciudad aliada ofrecieron al Senado un especioso pretesto pa-

ra realizar sus miras, que su negligente conducta dió á conocer, no eran la conservacion de la ciudad, ni la venganza de sus injurias, i sí la extension del Imperio hasta las Españas á costa de su vida comun, i de los procederes mas infames del artificio criminal.

Por último, entablada la guerra entre los Romanos i Cartagineses, desecho en Italia el ejército de Anibal por la prudencia de Fabio i de Marcelo, arrolladas las fuerzas de Cartago por los Scipiones en España, triunfante la perfidia i maldad romana del valor de Viriato i de Sertorio, i de la constante i heróica intrepidez de Numancia, vino á componer la España una parte de aquella re-

pública.

Las feroces legiones que armaron la Gotia i la Escandinavia, lograron esclavizar á España, hasta que vencidas lentamente por los Españoles, y destruido el poder de sus armas i las de los Sarracenos, enemigos de aquellos, pudo España con un valor sin igual libertarse de la esclavitud con que la afligian sus enemigos.

Roma llama la atención por los acontecimientos de su fundacion i las costumbres de ferocidad i barbarie guerrera, hasta que las suavizó algun tanto la pacífica supersticion de Numa i Anco-Marcio.

Expelidos ignominiosamente los usurpadores del Solio, que Romulo habia erigido á la tem-

planza, á la virtud i á la superioridad del genio, se estableció un gobierno arreglado i prudente: el pueblo Romano se dedicó á la ganadería i al cultivo de los campos; á la agricultura sucedió el comercio, al comercio la industria, á la industria las artes, á las artes las riquezas, i en posesión de estas, como sucede ordinariamente, vinieron el lujo, los vicios, el orgullo, la inacción i la ruina (1). La Grecia puede ser el modelo de los pueblos afortunados por sus victorias.

---

(1) Igitur ex divitiis juventutem luxuria, et avaritia cum superbia invasere: rapere, consumere, sua parvi pendere, aliena cupere, pudorem, amicitiam, pudicitiam, divina atque humana promiscua, nihil pensi atque moderati habere. *Salustio.*

(1). Defendida heroicamente su libertad contra los opresores de la Persia (2), alcanzaron la victoria en Maraton, en el paso de las Termopilas, en Salamina i Platea; pero derrotados en Leuctres i Mantinea, los Lacedemonios, concluida la guerra sagrada i consumada la destruccion de Tebas, cedieron despues de la batalla de Cheronea á la astucia de Filipo i á la ruinosa ambicion de Alejandro. Pero estos pasages de cada una de las historias, exigen una extension correspondiente á una esplicacion adornada de las circunstancias que

---

(1) Nulla unquam tam exigua manus tantas opes postravit. *Nepote.*

(2) Quâ pugnâ nihil adhuc est nobilius. Hoc initium fuit salutis Atticorum: Hoc robur libertatis clarissimæ civitatis. *Nepote.*

hacen agradable la Historia i presentan con viveza los hechos de la antigüedad remota.

Por eso, i siendo esto ajeno de mi propósito, las he omitido dejando los fragmentos de la Historia Sagrada, concebidos en un estilo sumamente claro; pero suficiente para que los jóvenes conozcan el genio de la prosa latina (1). Concluye con un Apendice de los libros que se han de leer para formar el estilo i saber el arte de la imitacion, que compuso un literato Aleman.

Bien conozco, que los erúditos la hallarán fria é insípida,

---

(1) En los principios de la infancia deben los jóvenes egercitarse en asuntos puramente sagrados, é imprimirséles el amor á las verdades divinas, i en edad mas adulta versarles en la lectura de los libros profanos. *Lactancio.*

como que su simple lectura, atendiendo solo á los pensamientos que contiene, ofrece poco interes en la mayor parte, por no encontrarse en ella aquel enlace de ideas, aquella conexion i riguroso órden didáctico tan indispensable en obras de otra naturaleza. Pero si reflexionan que un trabajo de esta clase no necesita de aquella circunstancia para conseguir el objeto que se desea, que es el de dulcificar las penosas tareas de los maestros i discípulos i aprovechar el tiempo mal empleado comunmente, cuando se les atormenta á los niños con la fastidiosa i molesta repeticion de cosas que no pueden aprender; hallarán que una tentativa de esta clase no es tan inú-

til como se cree, cuando se vé palpablemente que allana i facilita el camino para la enseñanza.

i No me lisongeo de no haber incurrido en algunos defectos, máxime cuando la premura con que se me insta por una nueva edicion, consumida rápidamente la primera, no me han permitido presentarla tan completa i acabada como yo quisiera; pero confio que el público que con tanta benignidad i avided ha recibido mis primeros trabajos, disimulará por segunda vez los hierros, disculpándolos con los buenos deseos que me animan de ser útil á la juventud i á mi patria.

til como se cree, cuando se ve
 palpablemente que allana i sa-
 cula el camino para la cose-
 rra.

No me hongo de no ha-
 ber incurrido en algunos de-
 fectos, máxime cuando la pre-
 mura con que se me iba por
 una nueva edición, consumida
 rápidamente la primera, no
 me han permitido presentarla
 tan completa i acabada como
 yo quisiera; pero como que
 el público que con tanta de-
 ligancia i avided ha recibido
 mis primeros trabajos, disim-
 laré por segunda vez los hier-
 ros, disculpándolos con los que
 nos desos que me animan de
 ser útil á la juventud i á mi
 patria.

ORACIONES DE SUBSTANTIVO

SUM ES FUI.

Reglas de vida.

Initium sapientiæ est timor Domini.

Vir justus est imago ipsius Dei.

Nemo est sapiens, nisi Deus.

Ecclesia est justa, et non contra Rempublicam.

Jesuschristus est filius Dei veri.

Puer sit omnium virtutum studiosissimus; erit gratus Deo immortalis.

Deinceps procùl dubiò erit adolescens egregiè institutus, sapientèr educatus; eâque de caussâ gratissimus omnibus.

Et cum sit juvenis imbutus litteris, erit præditus magno ingenio, & doctus eloquentiæ.

Itaque non erit verbis incultus & oratione, sed adolescens ingentis prudentiæ, atque usûs rerum.

(2)

Documenta Gramaticæ sunt præclara, et satis digna virorum summorum personis.

Hæc enim sunt præstantissima & probi hominis propria; nam reliqua omnia bonis & malis sunt communia.

SEGUNDAS DE SUM.

Origen de la Grecia.

Nihil certi est in hominibus, etiam si plura colloquia sint de rebus Græciæ.

Nobiscum plures sunt expertes antiquitatis, nemo autem prudens omnium literarum Græcarum.

Græcia quidem fuit.

Præterèa Colonia Ægyptiaca ibi fuerat, unde originem duxit.

Deinde Athenæ, Sparta, Thebæ essent in eisdem sedibus.

Postremo novi advenæ erunt in illa regione.

Civitates celeberrimæ fuerut; Athenæ vero inter cæteras eminuerunt.

Etsi in paucis nondum spes erat optimi imperii, in paucioribus facultas, in multis audacia; caput tamen fuit in omni procuratione negotii, et muneris publici.

CON TIEMPOS DE OBLIGACION, Ó CON DE.

Origen de Roma.

Roma futura fuit civitas opulentissima.

Cives Romani futuri erant optimè de republica meriti.

Roma profecto futura fuerat Albanorum colonia.

Trojani futuri fuerint hujus colonie primi Duces.

Roma nimirùm futura fuisset civitas conflata variis hominibus.

SEGUNDAS.

El mismo asunto.

Romulus futurus fuit, cum vix nondum Romæ nomen futurum esset.

Tunc morés soli futuri erant, cum nullum jus certum Romæ futurum fuit.

Potestas in populo, auctoritas in senatu futura initio fuit.

Tum Tullius maximâ pollens auctoritate in Romanis futurus erat.

Opus maximè futurum fuerat religione, et sacris ritibus, qui quidem maximo futuri fuerunt usui, et dignitati Romanis.

Pompejus, dux Romanorum futurus etiam fuit, non minùs rei militaris, quàm civilis peritus.

SUM CON INFINITIVO.

El mismo asunto.

Credimus, Romulum fuisse primum

Regem, non modo minimè crudelem, sed etiàm gratissimum omnibus.

Fama est, discrimen fortunarum fore magnum, grataque omnia initio fuisse.

Certum quidem est, Romuli fidem singularem esse, aut esse debuisse in Romanos.

Res, et fortunæ videntur illis esse maximæ curæ, et labori, quorum animus debuit esse perindulgens.

Propterèa solebant esse tenaciores justiciæ, et quisque prudentissimus esse cœperat.

Dicebant, Rempublicam magno in periculo esse, cum cives maximis premerentur bellis, neque tutò in magistratibus, rebusque publicis versarentur.

Brutus videtur fuisse pius in patriam, quemadmodum solebat esse crudelis in alios.

Romanorum virtus longè maxima esse debuit in bello, eò quòd facultas

(6)

cœperat esse maximè præstantissima sibi.

SUM CON RELATIVO.

Sobre el mismo asunto.

Cæsar, qui fuit sapiens, fuerat etiam prudens rei militaris, et peritus regendi rempublicam.

Qui, cum esset ad arma præstantissimus, fuit quoque callidus militiæ, nec imprudens rei civilis.

Tantum fortissimus erit, qui in periculis est incertus prælii, nec sit certior insidiarum.

(7)
ORACIONES

DE VERBO ACTIVO, Y PASIVO.

Fragmentos de las vidas de los Generales Griegos.

MILCIADES.

Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis, antiquitate generis clarus omnia Atheniensibus officia præstabat.

Redegit sub potestatem Atheniensium insulas, quæ nominabantur Cyclades.

Pontem fecit in Istro flumine, quâ copias traduceret.

Ibi custodes reliquit principes.

Nam eos secum ex Jonia, et OEolide duxerat, quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia.

Classem quoque quinquagintarum navium comparavit, eique Datim præfecit, et Artaphernem.

Hisque ducenta peditum millia, et decem equitum dedit.

Datis in aciem peditum centum, equitum decem millia produxit, præliumque commisit.

Nulla enim unquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

Neque minùs in ea re prudentiâ, quàm felicitate adjutus est.

Idem ferè dicendum nobis erit de Themistocle, qui, postquam iis artibus, quibus ætas puerilis informatur, eruditus est, ad negotia publica delatus erat.

Legatio magni momenti suscepta fuit á Themistocle, cum satis cujusdam muri altitudo exstructa videretur, et opus fiebat ab omnibus servis, et liberis.

Missi quoque sunt ab Atheniensibus legati, á quibus res exploraretur, quibus fides habebatur á Themistocle.

Gestus est ei mos, tresque legati functi honoribus summis, Athenas mis-

si sunt.

Dum hæc gerebantur communi jure gentium, Dii publici, suique patrii, ac penates muris septi sunt.

Illorum urbs, ut propugnaculum opposita fuit barbaris, apud quam jam bis naufragium factum fuerat à classe regia.

SEGUNDAS.

De activa i pasiva.

Miltiades unus omnium maximé floruit, et antiquitate generis, et gloriâ majorum, et suâ modestiâ.

Cives ejus non solùm de eo benè sperabant, sed etiàm confidebant.

Profectus est cum classe delecta Chersonesum, pervenitque quò tendebat. Pōtitus est tota regione, per quam petiêrat.

Erat enim dignitate regia, quamvis carebat nomine.

Lemnum reyertitur, et ex pacto

postulat, ut urbs sibi tradatur.

Tùm Cares, etsi præter opinionem res ceciderat, insulâ demigrârunt.

Cæteræ verò insulæ redigebantur sub Atheniensium potestatem.

Brevi tempore barbarorum copiæ disjectæ erant, et postèa loca idonea communita fuerunt castellis.

Spes nulla relinquebatur victis, et oppidorum custodia credebatur Miltiadi.

Militum adventu decem millia armorum completa sunt, ut acies instrueretur.

Multitudo collocatur in agris, crebrisque excursionibus locupletatur.

Hostium exercitus devictus fuit, summaque equitate res constituebantur.

Magnus igitur exercitus ex Asia in Europam trajectus fuerat, ut Scythis bellum inferretur.

Themistoclis vitia ineuntis ætatis emendata sunt, adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur.

Natus est ex uxore Halicarnassia, et

vivebat liberè.

Hic vero diligentèr amicis, famæque serviebat.

Multùm in judiciis privatis versabatur: sæpè in concionem populi probabat, nullaque res major sine eo gerebatur.

Tum id agebatur, ut pons in Hellesponto constitutus dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur.

Sic unius viri prudentiâ Græcia liberata est, Europæque succubuit Asia.

Hujus consilio triplex Piræei portus constitutus est, isque mœnibus fuerat circumdatus.

Themistocles propter multas ejus virtutes magnâ cum dignitate vivebat, et societas facta fuerat cum Rege Persarum ad Græciam opprimendam.

CON DE.

Themistocles gesturus fuit res magnas et terrâ et marî; quibus rebus

fiabat, ut devicturus esset non modò Athenienses, verùm etiam alias gentes.

Europæ atque etiam finitimis populis bellum indicturus fuerat.

Plurimùm virtutis habiturus fuit, et non, minimùm auctoritatis, et virium.

Græciam quoque liberaturus fuisset totam, et bello persecuturus hostes, atque insulas cæteras.

Ab Atheniensibus donandus fuerit magnis muneribus.

Quia occasio Græciæ liberandæ non dimittenda fuit ab eo.

Classis multarum navium comparanda fuerit, neque auxilium usquam petendum fuerit.

Prælium itaque vi summa committendum erat.

Quapropter ejus virtus magnopère nobis laudanda est.

Themistocles de instantibus (ut ait Thucydides) verissimè judicaturus erat, et de futuris callidissimè fuit conjecturus.

Primus autem gradus futurus fuit
capessendæ reipublicæ bello corcyræo.

Multùm in terra dimicaturus fuerat,
et nullis defendentibus, ab armis erat
unquam discessurus.

Huic itaque magnus honos haben-
dus est.

Cavenda est gloriæ cupido.

Nec verò imperio expetenda, at po-
tiùs, aut non accipienda interdùm, aut
deponenda nonnumquàm.

IMPERSONALES:

Refertur conféstim de statu reipu-
blicæ à legatis, et ægrè impetratum
est, ut decurratur ad extremum au-
xilium, sibi reipque publicæ consulatur.

Omnibus his resistitur.

De his rebus cùm ageretur apud
Miltiadem, tantùm de legatis, amplis-
simis viris decernebatur.

Eodem tempore acritèr oppugnatum
ad portum Eubœæ, et pluribus locis

propugnabatur.

Deindè in loco æquo, et aperto confligebatur.

Conclamatur ad arma, ab iisque numquam ante discessum est: rursus ad portum oppugnatum est, ut à quibusdam dicitur.

Ex quo factum fuit, ut omnes tererentur.

Maximè vero curandum est, ne quis extra modum armis confidat.

Cavendum est enim, ut nimiùm periculis in bello conficiendo insipientèr vexetur.

In omnibus igitur his elaborandum est, si omni re, quid deceat, exquiramus, quia non modò invidetur utilitati, verùm etiam favetur.

Deinceps dicendum erit de cæteris excellentum Imperatorum vitæ partibus. (1)

---

(1) No hay impersonales en el sentido lógico. Vease Araujo.

RELATIVO.

Miltiades nullam desideravit disciplinam, quæ magnam afferret utilitatem Reipublicæ.

Juventutem exercuit in disciplinis quibus imbutus est mirabili ingenii magnitudine.

Magnam comparavit scientiam rei militaris, quæ maximæ salutis fuit Græciæ universæ.

Summis fungebatur muneribus, quibus donatus fuit, postquam fama bellorum perlata erat in Græciam.

Rebus bellicis cæteros homines superavit, qui in artibus militaribus percipiendis traduxerant omnem vitam, tempusque literis et studiis impenderant.

Multa gessit bella, quæ præclaram reportârunt victoriam.

Pestem contulit in hostes reipublicæ, qui plurimùm decrementi intulerant civibus.

Ea potestas in Græciâ per mittebatur Magistratibus, quæ postea facta fuit Romæ incorruptis Judicibus.

Verberibus animadvertabant in cives, deque his ultimum supplicium sumebant, à quibus urbes diripiebantur.

Nam olim delecti, quibus corpus infirmum annis, ingenium scientiâ validum erat, Reipublicæ consultabant.

Non verò ad mortem illos rapiabant, à quibus nefarii inimicorum impetus non propulsabantur.

In Græcorum ditionem subiecit eos omnes, à quibus Græci non multò post afficiebantur multis cladibus.

Fortunâ usus est optimâ, quæ magnam inusserat notam infamiæ, ac dedecoris cæteris gentibus.

In exilium verò egit, qui excursionibus agros perant depopulati.

Idcirco maximi animi esse debent, qui rempublicam regant.

Nam imperium facilè iis artibus re-

tinetur, quibus initio partum est.

Eos privatim interfecit improbè labefactantes statum reipublicæ.

In vincula duxit cives facientes societatem ad Græciam opprimendam.

Prælium commisit adversus Lacedæmonios ferentes arma Græcorum levium.

Ultimo supplicio mactavit dimicantes in Patriam.

Oppidani quoque clamorem repentè tollentes, longè maxime reficiebant militum animos.

Equites agros depopulati magnam trepidationem faciunt.

Juventus majore vi obsistens hostem pellebat.

Primò omnium, quos flagitium, aut facinus domo expulerat, scientiam rei militaris edocuit.

Summam potestatem nactus est, quam satis honorificè obtinuit.

Imperium verò, quod civitatibus

multis præsidio fuit, multò maximè miserabile videbatur.

Sæpè sæpiùs milites multis laudibus victoriam ferebant, quam reportaverant loco iniquo.

Auxilium frustrà ab aliis petebant, quod nusquam datum fuit.

Id solùm proripiebant, quod vocatur præda militaris.

Divisit prædam captarum urbium.

Benigniora verba tulit illis, quos tædebat veteris imperii in singulis civitatibus.

Protinùs periculo liberavit Chersonesum metu percussam.

Potissimùm opem ferebat militibus, et oppidanis muro circumdatis in omni oppugnatione.

Hospitio excipiebantur, qui jure legationis mittebantur ad eum.

Muneribus donavit juventuten accensam spe præmiorum.

More enim majorum non viderant Rempublicam auctam, rerumque faciem, atque urbis immutatam.

RELATIVO CON DE.

Exercitus, qui discessurus est ad
aciem, crebras custodias semper dis-
ponit.

Themistocles verò, qui trajecturus erat
copias, agmina sine custodiis produxit.

Dux, qui ingenti adversariorum ga-
zâ erit potiturus, priùs perpessus
est rerum inopiam.

Themistocles, qui comportaturus fue-
rit frumentum per equites, per pe-
dites invalido præsidio comportavit.

Dux perventurus sine comœatu fru-
mentariam rem omninò nusquàm re-
periet.

Militibus acritèr pugnaturis multa
promisit præmia.

Magno prosequutus fuit amore equites
funditùs eversuros propugnaculum ur-
bium, et castellorum.

Omnia confirmavit probanda militi-
bus.

Fructum gloriæ majorem percepit
 è bellis, composuit motus meritò dis-
 sipandos.

Gloria, famaue penetravit ad pro-
 vincias in Historia celebrandas.

Lacedæmoniorum copias fudit de me-
 dio tollendas ob nimiam armorum po-
 tentiam.

VERBOS

DE ENTENDIMIENTO Y DE LENGUA.

Intelligebant omnes, Miltiadem non
 confecturum esse bellum, quoniam ne-
 gaverat, nihilominus se esse indicturum.

Fama percrebuerat, hostes cepisse
 urbem.

Neque tamen milites noluerunt ex-
 pectare adventum copiarum.

Illi enim dixerant maximè oportere
 condonare malefacta; in quo cogita-
 bant operam dandam esse.

Nonnulli ciyes constituerant redige-

re omnia sub hostium potestatem.

Fama quoque erat, Miltiadem fuisse ducem longè audacissimum, et unusquisque tamen sibi persuadebat, minimè fore crudelem.

Quibus nuntiatum fuit, victoriam futuram fuisse luctuosam.

Dicebant verò de bellis gravissimè Miltiadem judicare, de rebus majorum gestis sapientèr tractavisse, extremam quoque belli passum esse fortunam, auxilium nisi à Lacedæmoniis numquam petiisse.

Credimus, uti ex Tacito constat, Lacedæmoniorum beneficio conservatum esse, multùmque in rebus bellicis fuisse versatum, exercitus contraxisse magnos, maximamque comparavisse classem. (1)

---

(1) Tenganse presentes las teorías de la Gramática Filosófica, que sirven de complemento para la versión de los Autores Latinos.

QUIEN PIENSAS &c.

¿Quem putas multa, et maximè illustra bella gessisse, nisi Miltiadem?

¿Quem existimas injustos hostes prælio fudisse, nisi Miltiadem?

¿Quem credis æternis suppliciis interfecisse homines nefariâ societate inter se conjunctos ad rempublicam opprimendam, nisi Miltiadem?

Sed ut paucis absolvam: ¿à quo, navibus paratis, putas maritimos prædones premi, nisi à Themistocle.

¿A quo judicatis Græciam liberatam fuisse, nisi à Themistocle?

A quo cogitas multò commodiùs in concione populi dictum fuisse, nisi à Themistocle?

¿A quo dicitur, emendatis adolescentiæ vitiis, rectiùs conservatam esse rem familiarem.

Hæc enim non modò didicimus, accepimus, legimus, verùm etiàm ex His-

toria Taciti, et Nepotis arripuimus,
hausimus, expressimus.

INDEFINIDAS.

In hoc naturæ quanta sit vis, quan-
taque efficacia, satis perspectum est.

Indoli efficere quid liceat, vel hujus
exemplo compertum est.

Quantum consilio Miltiades valuerit,
sæpè cognostis.

Sed quis sit dicendi modus me-
lior de Miltiade, et Themistocle, non
cognitum habeo.

Concinnè, ornatè, aptè, congruen-
tèrque dicere quantum prossit, Cice-
ronis orationibus demonstratur.

Qua verò celeritate, et quàm præ-
clarè omnia gesta sint, et quàm scien-
tèr antiquitatis memoriàm virtute su-
perârint, satis compertum esse arbitror.

VERBOS DE VOLUNTAD.

Eis temporibus Persarum Rex, Da-

rius Scythis bellum inferre decrevit.

Is hortatus est pontis custodes, ne à fortunà datam occasionem liberandæ Græciæ dimitterent.

Amici verò hortabantur, ut Græciam redigeret in suam potestatem.

Unus Miltiades maximè nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent.

Postèa factum est, ut plusquàm collegæ, Miltiades valuerit.

Datis tamen fretus numero copiarum suarum conflare cupiebat.

Inde factum est, ut Parii à deditiōe deterrerentur.

Accidit quoque, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere.

Consulentibus nominatim Pythia præcepit, ut Miltiadem sibi Imperatorem sumerent.

Quibus rebus fiebat, ut omnium voluntate obtineret Imperium.

Lemnum revertitur, et ex pacto postulat, ut urbem sibi tradant.

Themistocles autem, ut Lacedæmonem venit, adire ad magistratus noluit, et dedit operam, ut quàm longissimè tempus duceret.

Postremò collegis prædixit, ut ne priùs Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quàm ipse esset remissus.

Militibus persuasit, gloriam magnam sibi parari, monuitque eos, ut reliqua de sua virtute expectarent.

Curabat enim omnes copias conservandas.

Omnes hortabatur ad dimicandum.

Idcirco curavit muros reficere, militesque hortatus est ad fidem colendam in præliis.

VERBOS DE TEMER, Y RECELAR.

Miltiades timuit, ne classis regia adventaret.

Metuebat enim, ne frigeret cum militibus in hibernis.

Veritus enim erat, ne Histiaeus Mi-

lesius nimiùm rei æquitate niteretur.

Timuit, ne Artaphernes obviam iret copiis suis.

Periculum enim erat, ne classis certo premeretur periculo.

Animadverterat, principes civitatum timere, ne propter se bellum his Lacedæmonii, et Athenienses indicerent.

Ipsè vero timet, ne vehementiùs accendat, atque inflamet juventutem, quàm opus erat.

Timebat, ne milites nusquam patriæ salutem antefferent salutis suæ.

Timor ipsis erat, ut laudem amplioreni consecutus esset propter multorum invidiam.

Timuit etiam, ut milites non paravissent com meatum ad tantum bellum administrandum.

Verebantur Cares, ut multis auxiliis juvaret socios, atque fædus iniret cum his.

Metus fuerat his, ne atrox prælium committeret, et pavor undique perferretur.

VERBOS AFECTIVOS.

Lætabatur Miltiades, oppiddanos ferre auxilium militibus.

Pœnituit, se intulisse magna detrimenta cunctæ Græciæ.

Vehementèrque gaudebat, milites ipsos celebrare victoriam marathoniam.

Magnâ vero affecti erant lætitiâ, Ducem commutasse omnem rationem belli.

Lætabatur verò Miltiades, Datim & Artaphernem collegisse in unum locum exercitum præsidii caussâ.

Datis reprehendebatur, quòd concionem habuisset apud milites.

Maximè verò pœnitebat, se admisisse tantum scelus.

Laudatur Artaphernes, quia levitèr omnia ferebat.

Objurgantur tamen uterque, quoniam provincias bellicossimorum hominum celeritèr non pacaverant.

Denique accusantur, quoniam seve-

ris legibus solutos reipublicæ mores
non devinxerant in omnibus provinciis.

VERBOS DE IMPEDIR.

Tùm Histiaeus Milesius, ne res conficeretur, obstitit; id est, ejus equitatus impediēbat, ne multitudine pedites clauderentur.

Neque nemo impediēbatur, quominus fruēretur rebus suis.

Tempus non impedivit, quominus Sardes venirent subsidio copiis.

Vetabat egestas frumenti, oppidanos sublevare inopiam militum,

Populares prohibebant, milites ferre sententias suas.

Loci iniquitas impediērat, præstare operam militibus in periculo.

Edicta reipublicæ vetabant, nēminem facere impetum in fortunas.

Universi exercitūs dux prohibuit, restituere bona erepta.

Populus non obstitit, quominus dux

copias mitteret auxilii caussâ.

VERBOS Y NOMBRES DE DUDAR.

Non dubito, plerosque fore, qui de Græciâ disseruerunt.

Magna inter Græcos fuit contentio, utrùm mœnibus se defenderent, an obviàm irent hostibus, aciêque se defenderent.

Coloni non dubitabant, quin Parum insulam principatum Præfectis regiis Miltiades concederet.

Quia non dubitaverant priùs, quin incredibilem voluptatem Miltiades caperet è societate suâ.

¿Dubitat aliquis, quin Miltiades tulerit sapientèr injuriam omnium temporum?

Sed nonnulli dubitant, quin libentèr contulerit beneficia sociis atque amicis.

Dubito, an inmodicis laudibus extulerim virtutem hujus Ducis longè præstantissimi.

Dubito, utrùm tanta laus mortali-
um olim nemini contigerit, quanta
contigisse Miltiadi dicitur.

Dubitavi, requiereturne hoc scri-
bendi genus ad rem pro suâ dignitate
tractandam.

TANTUS, TALIS.

Miltiades eo fuit ingenio, ut non
jam solùm de eo benè sperarent, sed
etiàm confiderent cives sui.

In Miltiade erat cùm summa benignitas,
tum mira comitas, ut nemo
tam humilis esset, cui non ad eum
aditus pateret.

Themistocles adèò Augusto mari con-
flictus, ut ejus multitudo navium ex-
plicari non potuerit.

Jam verò Athenienses tantam glo-
riam apud omnes gentes erant conse-
cuti, ut intelligerent Lacedæmonii, de
principatu sibi cum his certamen fore.

Eà tempestate undiquè Athenienses

congerebant res ad muniendum necessarias, ita, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulchrisque constarent.

Omne tempus litteris, sermonique Persarum dedit, quibus adèo eruditus est, ut multò commodiùs dicatur, apud Regem verba fecisse, quàm hi, qui nati erant in Perside.

Multa itaque & varia in hominum vitâ fortunâque versantur, ita ferè, ut nihil à virtute discedas, nihil à dignitate sapientis.

Ità temperari debent mores, ut in Patriam facinus frustra susceperis.

Nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Republica, tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelliget, Patriæ salute contineri suam?

Pestem Patriæ nefariè moliens adèo scelestus fuit Catilina, ut omnibus ferarum flammamque minitaretur.

Ità emicabat crudelitas ex ore ejus, ut omnium ante oculos flebilem po-

neret speciem.

Is metus fuit, ut omnes gentes tunc temporis conciderent.

Tanta fuit dubitatio, ut milites castra non viderint.

Non is fuit Catilina, qui nulla calamitate frangeretur.

Talis enim est homo, qui infirmitatem virium nunquam confiteatur.

DIGNUS E INDIGNUS.

Cives in summo scelere deprehensi sunt digni, ut capitis plectantur.

Infidentia est digna, ut conferatur cum scelere.

Fides est colenda in omni varietate fortunæ.

Animus fortis est dignus laudis.

Itaque virtus Miltiadis magnoperè est laudanda.

Pugna marathonia digna est, ut exornetur oratione jucunda.

Atheniensium copiæ fuerunt dignæ,

ut concelebrarentur omnium gentium
littèris & linguis.

Victoria est semper flebilis.

Fortuna Græcorum nunc flenda ali-
quo tempore læta fuit.

Nepos attulit, quod dictu dignum
est, historiam Græciæ veram multò
maximè scriptione dignam.

Historia Nepotis est digna legi di-
ligentèr, & studiosè haberi in ma-
nibus.

VERBOS CONCERTADOS.

Miltiades in imperiis magistratibus-
que multùm versatus non videbatur
posse esse privatus, præsertim cùm
consuetudine videretur trahi ad im-
perii cupiditatem.

Ingenium ejus credebatur posse sa-
luti esse Reipublicæ, & dignitati im-
perio.

Postquàm rempublicam capessivit,
majorum cœpit tueri gloriam.

Debebat enim omnium voluntatè

obtinere summam rerum.

Ex quo tempore respublica cœpit esse salva.

Semper solebat discedere superior prælio.

Solus potuit præstare amicitiae fidem Plataënsibus.

Hic videbatur rempublicam reddidisse salvam, interfectis hostibus.

Athenienses verò videbantur non tam plurimorum patrociniis defendi, quàm Miltiadis.

Athenienses desierunt ædificare muros Miltiadis jussû.

Non valebant mœnibus se defendere, sed per insidias hostes assequi, si potestas fieret per Miltiadem.

GERUNDIO SIMPLE.

TEMISTOCLES.

Cùm Themistocles minùs esset probatus parentibus, et negligeret rem

familiarem, à patre exhæredatus est.

Cùm pecunia publica interiret largitione magistratum, classis centum navium ædificata est.

Deindè maritimos prædones consecrando, mare tutum reddidit.

Cùm Athenienses divitiis ornaret, fecit eos non multò post peritissimos belli navalis.

Nam cùm Xerxes & mari & terrâ bellum universæ inferret Europæ, cum tantis eam copiis invasit, quantas neque antèa, neque postèa habuit quisquam.

Hujus enim clasìs cum mille & ducentarum navium longarum esset, hostes statim oppressit.

Neque minùs in rebus gerendis promptus, quàm excogitandis erat.

Vitam agebat studendo.

Cujus de adventu cum fama Græciam pervaderet, & maximè Athenienses dicerentur peti, miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis.

Inter imperandum omnes silere solebant.

Ducebant horas canendo post victoriam.

Inter ædificandum murus funditus deletus fuit.

Militibus insciis, res gesta fuit.

Omnibus consulentibus de eventu belli, repente seditio orta est.

Athenienses verò insidias instruentes magna negotia gesserant.

Themistocles prosperà non usus fortunà ad Admetum adiit Molossorum Regem.

Magnesium obsidione pressit habentem reliquias copiarum.

Exagitavit bello Ephoros interficientes atque impediennes armaturam levem Atheniensium.

GERUNDIO DE PRETÉRITO Ó COMPUESTO.

MILCIADES.

Cùm Miltiades virtute militum de-

vicisset hostium exercitus, sensim respublica aucta fuit.

Ex Asia in Europam exercitu trajecto, Scythis bellum intulit.

Cùm Chersonesum reliquisset, rursus Athenas demigravit.

Præfecti regii, classe ad Eubæam appulsâ, celeritè Eretriam ceperunt.

Athenienses vario tumultû permoti, auxilium nusquam, nisi à Lacedæmoniis petiverant.

Miltiadis auctoritate impulsus Athenienses in prælio marathonio copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt.

Deindè sub montis radicibus acie è regione instructa, novâ arte, vi summâ prælium commisserunt.

Cùm non reconciliasset oratione Parum insulam, copias è navibus eduxit, urbem operibus clausit, omnique comœatu privavit.

Deinde vineis ac testudinibus constitutis, propiùs muros accessit.

Brevi itaque tempore barbarorum copiis disjectis, bello confecto, sine mora ad urbem se recepit.

Novo ordine disposuit res malè constitutas.

Jam verò potitus multis regionibus temperavit eas sapientissimis edictis.

GERUNDIO DE FUTURO Y DE OBLIGACION.

Superioribus temporibus cùm milites confirmandi fuèrint, eos è castris eduxit.

Cùm novi delectus decernendi essent, dimisit veteranos milites.

Cùm laudandus esset ob virtutes eximias, superstes non fuit.

Cùm Athenas denuò reversurus sit, Plataeam redit.

Cùm Athenienses è Lacedæmoniorum manibus liberaturus sit, subito urget eos obsidione.

Reversurus in Græciam, milites in posterum confirmat.

Interfecturus hostes ob flagitium,
contulit se in castra.

Profecturus Athenas, Lacedæmonem
remigravit.

Marathonia castra pervenit magnum
in classem hostium facturum impetum.

Cùm Miltiades donaturus fuisset
multis præmiis milites suos, egregiè
eorum animos devinxit.

Cùm trucidaturus fuisset hostes, mul-
to affecit metu colonos, atque inco-
las, et ab armis destiterunt.

Cùm suscepturus fuisset omnem caus-
sam pro legibus ac jure, magnum ter-
rorem multitudini injecit.

Cùm contumelias vicinorum moles-
tè laturus fuerit, persequabatur eos
bello.

Cùm rogaturus fuerit litteris pro
pace, legatos ad eos mittit.

Cùm fructum uberrimum è bellis
reportaturus fuerit, rem militarem ex-
coluit.

VERBOS, QUE CARECEN.

Ex quo factum fuit, ut Juvenēs satagerent, et Patriæ pestem mederentur.

Acciderat, ut multum pollerent acie, & dimicando furerent.

Cum verò evenisset, ut ringerentur, neutiquam tamen crudeliter exuerunt victoriam.

Inde fuit, ut pristinae virtutis semper reminiscerentur.

FINALES.

Delecti Delphos deliberatum missi sunt, quò potissimum duce uterentur, ut urbes aggredierentur, et bellum gererent.

Filipidem cursorem Athenienses Lacedæmonem misserunt, ut nuntiaret, quàm celeri opus esset auxiliò.

Hoc verò docetur, quò facilius in-

telligi possit, eandem omnium civitatum esse naturam.

Classem quinquagintarum navium Athenienses Miltiadi dederunt, ut insulas, quæ barbaros adjuverant, bello persequeretur.

Angustias Themistocles quærebat, ne multitudine circumiretur.

Servum, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nunciaret verbis suis, adversarios ejus in fuga esse.

Ad Molossorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit, & quò majore religione se receptum tueretur, filiam ejus parvulam arripuit, & cum ea se in sacrarium conjecit.

Legatos misit, qui peterent auxilium à rege Molossorum, priùsquàm ad ejus fidem se reciperet.

Copias duxit altitudinem montium superaturus, ne angustiis premere-

Muros refecit ad urbes defendendas.

Aciem quoque instruxit, oppugnan-

di ergo, et caussâ defendendi.

Inde ad Molossorum regem adiit rogatum atque consultum, quidnam de reliquiis copiarum faceret.

CAUSALES.

Miltiades fuit hostis Atheniensibus, quòd eorum auxiliò Jones Sardes expugnâssent, suaque præsidia interfecissent.

Jurejurando eos obligavit, quia sæpissime à fide defecerant.

Putabat enim, aciem circumventam esse, quoniam ordines interrupti fuerunt.

Quapropter, copiis collatis, ad Athenas accessit, quòd, quâcumque incederent, cives interficerentur ita, ut nusquam sit magis trepidatum.

NOTA. Consultése á Tucydides, Nepote i Cornelio Tácito, para ver la verdad de la Historia.

LECCIONES

DE HISTORIA SAGRADA.

(1) Creacion del mundo.

Deus creavit omnia, quæ sunt, cœlum videlicet, terram, animantia terræ et aquarum.

Mundum atque omnia creata sex diebus perfecit, et requievit septimo.

Omnibus perfectis, quæ ad mundi creationem spectant, divinitus in terris multa alia facta sunt.

Formavit autem Dominus ex limo

---

(1) Nota. Multa in latinitatem vocabula invecata sunt à Patribus ecclesiæ occidentalis, & maxime ab interprete scripturarum Latino, quem vulgatum vocari moris est. v. g. abominatio, *res detestabilis*, absolvere, *criminum vinculis exsolvere*.

Baptismus, *sacrum illud lavacrum*.

terræ primum hominem, quem vocavit Adamum, præterèa formavit ex una costarum Adami primam mulierem, quam appellavit Evam: ita instituit Deus matrimonium.

Pecado del primer hombre.

Possuit Deus Adamum et Evam in horto amænissimo, qui vocatur paradus terrestris.

Erant ibi multæ plantæ, multæque arbores, quæ valdè placebant, inter quas erat arbor scientiæ boni et mali.

Et Deus dixit homini: omnia, quæ vides, sub potestate tua sunt: ex fructibus omnium arborum commedes, præterquam ex fructu arboris scientiæ boni et mali.

Sed mulier à serpente decepta fructum vetitum comedit, virumque ad comedendum induxit.

Propter hæc Deus illos ejecit è paradiso, et maledixit serpenti.

Muerte de Abel.

Habuit Adamus multos liberos, in quibus Cainus et Abel numerantur; fuitque ille agricola, atque hic pastor ovium.

Cùm dona Abelis placerent Deo, Cainus id ægrè tulit, eumque interficere paravit.

Itaque cùm in agrum ambo egressi essent, Cainus in Abelem impetum fecit, atque obtruncavit.

Cainus ob tantum facinus veniam desperans, fugit.

Del dilucio i ley natural.

Cùm Deus statuisset genus hominum diluvio delere, pepercit tamen Noemo liberisque ejus, quia virtutem coluerant.

Noemus jussu Dei arcam ingentem exstruxit, in quam ipse cum uxore

et filiis, eorumque uxoribus ingressus est: induxit etiam unum par omnium animalium & avium.

Cecidit igitur pluvia ingens per quadraginta dies et quadraginta noctes, atque operuit terram.

Omnia absumpta sunt diluvio præter Noemum, et qui cum eo erant in arcâ.

Sed homines post diluvium deteriores facti sunt, namque Dei creatoris obliti adorabant Solem et Lunam, aliasque creaturas: præterèa non vivebant, secundum rationem et conscientiam, id est, juxta legem naturæ.

De Abraham i demas Patriarcas.

Religio et lex naturæ manserunt semper, veluti Dei consilio, in Semifamilia.

Quidam ex illis fuit Abrahamus, quem quidem Deus elegit, ut fœdus pacisceretur.

Deus fidem Abrahami tentare volens, filium, quem unicè amabat, immolari sibi jussit. Is nominabatur Isaacus.

Jam vero Isaacus in montem, quem Deus ostenderat, jugulandus ducebatur, cum apparuit Angelus, et dixit: *Abrahame, contine manum tuam.*

Tum Abrahamus respexit, arietemque visum inter vepres loco filii immolavit.

Servidumbre de Egipto.

Josephi fratres eum vendiderunt invidiæ causâ, atque in Ægyptum ductus est; ibi diu mansit, sed fidelissimus Deo fuit.

Josephum emerat Putiphar Ægyptius, qui eum usquè adèo diligebat, ut domui suæ præfecerit, rerumque omnium administrationem commisserit.

Quidam Ægypti Rex, cui summa imperii fuerat delata, statuit servitute

premere filios Jacob, qui in dies potentiores fiebant.

Viage del desierto, ley escrita.

Posterii Jacobi sive Israelitæ, servitute jam liberati, in terram Chanaam conjecti sunt.

Deus fecit multa et magna miracula in eorum itinere; nam ducebat eos per saltus, et alebat rore cœli.

Postea dixit Deus: ego sum Dominus, qui elicui vos è servitute Ægypti.

Alianza de Dios con los Israelitas.

Deus instituit, ut legis tabulæ in fœderis arca asservarentur.

Victima immolata erat sacrificium veteris legis.

Arca fœderis magno auri ornamento conspiciebatur.

Levitæ nuncupabantur ii, qui tabernaculo inserviebant.

Illud autem fœdus cum Israelitis fuerat initum, quod cum Abrahamo servari debuisset.

De la idolatria.

Nulla jam Dei mentio fiebat nisi apud Iserelitas; idolatria enim in cæteris omnibus gentibus regnum obtinebat.

Nihil aliud quàm corpus homines curabant; animam verò negligebant: deindé magnum Deorum numerum commenti sunt.

Itaque Græci et antiqui Romani deos falsos adorabant, Jovem scilicet, quem Deum maximum dicebant: Junonem, quam Jovis uxorem esse volebant, et præterea complures alios.

Quo factum est, ut in plurima vitia inciderint, ex quo Deum verum colere destitissent.

De David i del Mesias.

Israelitæ post ingressum in terram Chanaam à Judicibus regebantur.

Postea Reges fuerunt constituti, quorum primus fuit Saul.

Sauli successit David in regni administratione.

David oleo saneto fuerat consecratus; quare, ut cæteri Reges, unctus dicebatur.

Cisma de Samaria.

Salomon successit in locum Davidis, patris sui.

Tantâ autem prosperitate usus est, ut maximas habuerit divitias, diùque in pace vixerit.

Quin etiam magnâ sapientiâ eum Deus ornare voluit.

Salomon Deo templum ingens ædificavit, in quo posita fuerat arca fœderis.

Id unum erat templum, neque ali-
bi Deo sacrificia offerre licebat.

De los Profetas.

Omnes reges Israelis fuerunt im-
probi; nam et idolatriæ serviebant,
et cupiditate nimia trahebantur.

Ad quos Deus misit prophetas, qui
veri Dei cultum edocerent, sacra et
cæremonias restituerent.

Prophetæ dicuntur ii, qui divino
spiritu afflati res obscuriores et arca-
nas aperiunt.

Cautividad de Babilonia.

Reges Israelis et Judæ prophetarum
admonitionibus non paruerunt.

Contrà illi, qui res divinas laudi-
bus extollere auderent, morte afficie-
bantur.

Verumtamen cùm ad Dei mise-
ricordiam confugere nollent, multis

miseriis obruti sunt.

Paucis post diebus Nabucodonosor, Babylonis Rex templum diruit, Hierosolymam delevit, populumque captivum fecit.

Estado de los Judios despues de la cautividad.

Babylonis vrbs à Cyro, Persarum Rege capta fuit.

Alexander magnus, qui deindè regnavit, maximam orbis terrarum partem sub Græcorum potestatem redegit.

Tunc Judæi, ut veram Dei religionem tuerentur, quàm maximè contenderunt.

Antiochus, Siriaë Rex simul cum aliis Regibus Religionis evertendæ consilium ceperunt; judæi verò à proposito numquàm destitère.

Del Nacimiento de Jesucristo.

Regnante in Judæa Herode, Cæsare

Augusto Imperatore Romæ, natus est
Jesus Christus ex Maria Virgine.

Angelus nunciavit Mariæ, filium
ex ea nasciturum, quem vocaremus
Jesus, id est, Salvatorem mundi.

Postèa Magi, doctissimi viri ab orien-
te venerunt adoratum *Jesus*.

De san Juan Bautista.

Propheta Joannes omnes hortaba-
tur agere pœnitentiam, peccatisque
abstinere. Hæc acciderunt trigesimo an-
no post *Jesus* Cristum natum.

Baptizabat Joannes in flumine Jor-
dano, quicumque pœnitentiam egis-
sent, religionemque præ se ferrent:
Christus etiam ab eodem baptizatus
fuit.

Gratia et veritas à *Jesu* Christo
proficiscuntur: hic est Agnus Dei, qui
abstulit peccata mundi.

De la vocacion de los apóstoles.

Ubi Christus baptizatus fuit, Spiritus Sanctus eum duxit in eremum, ubi per quadraginta dies cibo se abstinuit.

Inde ad Galilæam iter intendit: eoque quatuor vocavit piscatores, qui eum comitarentur, Andream et Simonem fratres, duosque alios etiam fratres, Didacum nempe et Joannem, Zebedæi filios.

Deinceps majorem Discipulorum numerum habuit; sed duodecim magnâ curâ elegit, quos *Apostolos* nominavit.

Petro uni ex his dixit: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: claves tradam tibi regni cælorum.*

Predicacion de Jesucristo.

Discipulis suis Christus constituit,

ut totam terram peragrarent, urbes et vicos perlustrarent, ut evangelium ubique gentium pervulgaretur, et undequâque latiùs extenderetur.

Nam Apostolis dixit: *Docete omnes gentes, prædicatè Evangelium omni creaturæ.*

Veritatis æternæ omnes certiores fecit.

Pro sua quisque parte contendat, ut Christum sequatur, et evangelium prædicet.

In eam rem quisque pro virili parte incumbat.

Jesus Christus ore suo dixit, se esse Mesiam verum à prophetis promissum; futurum, ut ejus adventus omnibus mederetur vulneribus.

Enemigos de Jesucristo.

Jesus Christus in omnium admiratione erat.

Omnes pænè gentes eum sequeban-

tur; etiam in desertis maxima hominum multitudo cum eo erat.

Non solùm iudæi, sed etiam gentiles prodibant ad audiendum doctrinam suam.

Scribæ et pharisei invidebant virtutibus illius, ægrèque ferebant, tam liberrimè vitia illorum reprehendi.

Malà fraude Judas Iscariotes fuit corruptus, eo quidem consilio, ut Jesus-Christus per insidias captus inimicis traderetur.

Pasion de Jesucristo.

Jam pascha celebrantes infensissimi in Christum hostes vitam eripere parabant.

Pascha quoque celebravit Jesus cum Discipulis suis. Quo confecto, recepit se in olivarum montem, ubi solebat orare.

Patrem ibi rogavit, ut passionis calicem à se averteret: mox adjecit: *fiat voluntas tua.*

Tum Judas militum manum secum ducens Jesum comprehendit, et in Caiphæ domum perduxit, ut capitis damnaretur.

Duxerunt inde Jesum in domum Pontii Pilati, qui eâ tempestate Jndæam universam regebat.

Et cùm nullam criminis maculam in eo invenisset, non semèl liberandum curavit; attamen cùm omnia essent frustrâ, crudelissimis verberibus affectus fuit.

Muerte de Jesucristo.

Postremò Pilatus condemnavit Jesum, eumque coegit, ut humeris portaret in Golgotam seu Calvarium crucem, cui protinùs affigeretur.

Inter duos latrones in crucem fuit sublatus, quod crudeliùs etiam videtur, quàm cuique credibile est.

Jesuchristi mors hominum genus à peccato exolvit, qui quidem in æter-

num tot scelerum labe perditu fuis-
sent.

De la resurreccion de Jesucristo.

Post Christi mortem mirâ Judæo-
rum diligentia corpus custoditum fuit,
quia se resurrecturum prædixerat.

At tertio die resurrexit, custodesque
ad sepulchrum locati, dummodo ve-
rum dicerent, veri testes fuerunt.

Ita spes Judæos delusit, cùm divina
potentia eos fregisset, animosque tan-
ti facinoris conscios graviter puniisset;
quod nulli unquam Christianorum du-
bium fuit.

Fundacion de la Iglesia.

Apostoli quâcumque iter faciebant,
evangelium longè latequè propagabant,
neque ullus fuit in terris locus cog-
nitus, quò non sacri evangelii doctri-
na pervaderet.

Quilibet ex Apostolis vir erat virtute clarus, scientiâ præditus, pietate insignis; quocirca hujusmodi homines maximè omnium florebant.

Magnam Apostolis auctoritatem Deus tribuit: nemo eis in dicendo ac docendo refragari poterat: itaque magno in honore apud omnes fuerunt.

Tradition i Escriitura.

Longum esset omnia de scriptura et traditione persequi.

Apostoli jam honoribus honestati, verbis, non scriptis munus suum exequabantur.

Rei magnitudinem verbis solùm consequuti sunt.

At verò cum necesse esset Jesu-christi doctrinam ad omnes pervenire; hac de causâ ad verba confugiendum fuit.

Doctrina verbis exposita vocatur *traditio*.

El mismo asunto.

Sed jam litteris homines rei divi-
næ certiores fieri debebant.

Hoc eò valebat, ut animum ad res
divinas erigerent scriptores.

Scriptorum ratio plurimùm valuit
ad rem in promptu tenendam.

Libri, in quibus res tanti momen-
ti continentur, nuncupantur *Sacra
Scriptura*: hæc ex veteri et novo tes-
tamento conflatur.

Vetus testamentum Moysis scripta et
prophetarum prædictiones complectitur:
novum autem ea, quæ ab Apostolis et
Evangelistis fuerunt scripta, continet.

Destruccion de Jerusalem.

Hierosolymæ civitas post Evangelii
prædicationem erat benè constituta.

Tempus tamen venit, quo Christi
prædicatio impleretur.

Tum Judæi arma in Romanos contulere, quibuscum acriter pugnatum fuit.

Urbs obsidione premebatur, tantaque Judæis fames fuit, ut parvos etiam liberos matres comederint; urbeque capta à Tito, Vespasiani filio, templum à militibus combustum fuit.

Persecucion de la Iglesia.

Apostoli, horum Discipuli, Pontifices primi, et Episcopi maximos cruciatus pro Christi religione perpessi sunt.

Virtutem magni, divitias verò et idolatriam nihili faciebant; à libidine etiam animum avertabant.

Diù furor stetit, neque tamem ullum publicæ quietis edictum proponebatur.

Undique armorum, tormentorumque ingens sonabat strepitus.

Magnâ quidem animi constantia et robore Christiani ferè omnes crudelis-

sima supplicia pertulerunt.

De la libertad de la Iglesia i de los Monges.

Trecentis annis exactis, Deus Ecclesiae libertatem concessit sub Constantino Imperatore.

Hic religionem amplexus impensè operam dedit, ut omnes ad Religionem mentem converterent: christianos etiam texit, et tuitus est.

Alli autem in virtute perseverabant, alii à virtutis via aberrabant: siquidem non omnes fortem animum ad discedendum à vitiis habebant.

Excoli cœpit vita monachica, ut ardentius humanitas cum cæteris virtutibus exerceretur.

Monachorum vita in eo consistebat, ut soli viverent, pœnitentiam agerent, Deoque frequentèr suas preces offerrent.

Hinc monachi hominum convictui,

divitiis, nuptiis, et voluptatibus renuntiabant, neque aliud curabant, nisi ut omne tempus pœnitentiæ tribuerent ad æternam salutem consequendam.

Quibus rebus factum est, ut Christianorum vita optimis doctrinæ documentis institueretur.

SINTAXIS PRÁCTICA.

Es indudable, que la sintaxis de Don Luis de Mata i Araujo es la mas filosófica i completa, i que todas sus reglas se fundan en la observacion de los autores latinos i griegos. Por lo mismo es preferible i digna de tomarse como texto. Pongo los epígrafes de todas sus reglas mas principales i una muestra del modo con que los Profesores que enseñen por otros artes, podrán hacer uso de esta sintaxis práctica latina, que en todo se acomoda al estilo de aquella *única filosófica*.

En ella no se echa de menos la doctrina del célebre Nebrija; antes bien le rectifica i aumenta, ni de Prisciano, Apolonio, Valla, el Cardenal Adriano, Potma, i Heinecio,

Se han reunido los graves pensamientos de Juan Teodorico, Alejandro de Alejandro, Erasmo, Alciato i otros hombres doctos, cuyas doctrinas se imprimieron juntas en un cuerpo en Basilea, i parece que se han vaciado en la *Gramática filosófica*.

Los que sean apasionados de las profundas doctrinas de Tomas Linacro, Cesar Escaligero i Francisco Sanchez de las Brozas, verán recopiladas en el citado libro con mucha erudicion sus sábias doctrinas sobre sintaxis latina.

Pueden verse ademas las superiores ventajas que lleva en el método, claridad i precision á las Gramáticas modernas, que despues de esta *única filosófica i bien meditada* se han publicado.

El Sr. Araujo ha establecido un plan metódico para la explicacion de sintaxis; i cotejándose con el tratado de Linacro *de emendata constructione latini sermonis*, parece que son escritos por

una misma pluma. Linacro i Valla han pasado por los mejores entre tantos erúditos Gramáticos: pero me atrevo á asegurar sin recelo de equivocarme, que es el mejor tratado de sintáxis que se ha escrito hasta el dia el del Señor Araujo para los Jóvenes principiantes.

Esta parte de la gramática es la que menos preceptos debia tener i la que desgraciadamente se encuentra mas recargada con observaciones impertinentes. En Italia, donde se trataba mejor de la enseñanza de la lengua latina, no se enseñaban de antemano mas teorías que las de Donato, por donde aprendian los niños las declinaciones i conjugaciones i la llamada práctica de oraciones.

Inmediatamente entraban en la version i analisis de los clásicos, i sabido el fundamento del lenguaje gramático, pasaban á la composicion, teniendo presentes á los clásicos.

Despues leia cada uno en particular

á Prisciano, Diomedes, Sosipatro, Carisio i otros antiguos i modernos para estudiar las dificultades del idioma.

Despues para aprender la crítica de los clásicos, tomaban el Quintiliano gran parte de memoria, Aldo Manucio, i sobre la pronunciacion el Escaligero, Donato i Justo Lipsio. Pero en el dia tienen en su Araujo el tesoro que reunieron los antiguos i han perfeccionado los modernos.

He tomado por asunto la continuacion de la historia griega i romana de los personajes ilustres griegos i romanos, i los hechos mas memorables de la antigüedad pagana, algunos hechos de la historia sagrada i egemplos morales.

CARILLLO

Concordancias del nombre

Los Profesores, que enseñen por el arte de Nebrija ó Carrillo, harán una lista que les sirva de guia i manden á sus Discípulos lo que han de traer de traduccion, que corresponda á la sintaxis del arte. Una muestra manifiesta el medio.

NEBRIJA.

De constructione nominis substantivi.

<i>Duo substantiva continuata.....</i>	<i>Sustant. contin.</i>
<i>Si autem ad diversas...</i>	<i>Genitivo de posesion.</i>
<i>Sin vero Genitivus laudem.....</i>	<i>Calidad buena ó mala.</i>
<i>Adjetiva, cum substantive ponuntur.....</i>	<i>Terminaciones neutras.</i>

De constructione nominis adjectivi.

Adjetiva quæ scientiam. Adjetivos de ciencia &c.

CARRILLO.

Concordancias del nombre.

<i>Dos ó mas substantivos continuados.....</i>	<i>Substantivos continuados.</i>
<i>Todo adjetivo (cualquie-</i>	

ra que sea) &c..... Concordancia de sustantivo i adjetivo.

Dos ó mas sustantivos unidos por conjuncion. Id. depend.

Esta operacion evitará al Maestro mucho trabajo de explicacion, i tendrá la satisfaccion de enseñar mucha latinidad con pocas teorías.

EGEMPLOS

DE SINTAXIS PRÁCTICA.

*Concordancia del verbo con su
sugeto. (1)*

Ego scribo.

Petrus legit.

---

(1) NOTA. He extractado ejemplos latinos de los clásicos para la exposicion de la sintaxis, atendiendo mas bien á las palabras, que al orden de los pensamientos, porque las lenguas resisten esta monotonia en los periodos, siguiendo el orden conexo de las ideas. Ademas la verdad en estas materias la forma la autoridad de los clásicos, de donde se han de sacar los egemplos. Por este medio se evita la sospecha de que sean voces puramente latinas.

Tocando Lomond esta misma dificultad dice en su Rudimental, libro formado con el mismo fin que este, y cuyos buenos resultados goza hoy la Francia, "que en una gramática particular, en un rudimental debe enseñarse como se habla en aquella lengua, proponiéndose los mejores modelos, i en una gramática general se enseña como debe hablarse." Copio con mucho placer este feliz pensamiento.

Nos audiemus.

Tu dicis.

Illi colloquuntur.

Nobis erat in animo Ciceronem ad
Cæsarem mittere.

Vivere placet omnibus.

Scire tuum nihil est.

In scenam verò prodire, et esse spectá-
culo populo, nemini in eisdem
gentibus fuit turpitudini.

Non cavere sibi, et dare consilium
aliis, stultum est.

In otio vel magnificè, vel molliter
vivere, plerisque jucundum est.

Antonius et tu deambulabatis.

Ego et miles pugnabimus.

Nos et illi ridebamus.

Ego & Tiro meus propediem te vi-
debimus.

Tu et Tullia nostra in urbe manere
debetis.

Nos et hostes defessi jam eramus pug-
nando.

Vos et amici ad me venite.
 Ego et tu constantes erimus.
 Nos & vos unà sumus pugnaturi.

Credimus, Deum esse omnipotentem.
 Omnes juraverunt, sese in castra esse
 redituros.
 Scito, Aulum amicissimum nostri sem-
 per fuisse.
 Omnes debemus esse strenui.
 Milites nostri potuerunt vincere.
 Hic loqui mecum consueveratit.

Predicado concordado con su sugeto.

Ego vivo lætus.
 Tu sedes primus.
 Rex vocatur Dux Austriae.
 Is illi C. Mario, qui durior ad hæc
 studia videbatur, jucundus fuit.
 L. Lucullus non solùm fuit fortissi-
 mus & clarissimus vir, sed etiam
 populi Romani nomen illustra-
 vit.

Nostra sunt trophæa, nostra monu-
menta, nostri triumphus.

Nihil est in vita magnoperè expeten-
dum, nisi laus atque honestas.

Nequè enim quisquam est tam aver-
sus à Musis, cujus animus ju-
cunditate litterarum perfusus non
commoveatur.

Designatus fuisti iterum Consul.

Urbs jam condita vocabatur Roma.

Piso missus est quæstor in Hispaniam.

Redeo incolumis in Patriam.

Nulla vidua est Lacedæmone, quæ
non eat conducta mercede ad sce-
nam.

Insulæ fuerunt, quæ nominabantur
Cyclades.

Dicunt, Annibalem fuisse callidum.

Credo, te appellari crudelem.

In hac exercitatione me non inficior
mediocriter esse versatum.

Pollicitus fuit, se ducem itineris futu-
rum.

Credebant antiqui, Junonem sororem
Jovis esse.

Vos debetis esse justi.

Puer videtur esse studiosus.

Num videor vobis esse molestus?

Is locus existimabatur esse aptus ad
dimicandum.

Cæsar in captivos mitior esse cœpit.

Non licet tibi esse negligenti vel ne-
gligentem.

Expedit vobis esse viris fortissimis, vel
viros fortissimos.

Cicero cupiebat esse clemens, vel se
esse clementem.

*Concordancia de substantivo i
adjetivo.*

Subucula detrita Antoni tui carissimi.

Nomen vulgare amici, & fides rara.

Herus benignus tibi stulto.

Bellum inflammatum in Roma nobili.

Fatum inevitabile Saguntinis bellicosus.
 Crimina turpia Græcorum infidelium.
 Poema difficile Maronis illustris.
 Genus illustrius peritissimi Thucydidis.
 Acies nova Cæsaris bellum gerentis.
 Vultus hilaris pueris studiosis
 Portus tutus ad magna negotia ge-
 renda.

Mores novi ex intemperancia nostra
 introducti.

Nihil magnificentius, nihil præclarius
 actum unquam, nihil reipublicæ
 salutarius.

Cæsar et Pompejus peritissimi rei mi-
 litaris fuerunt.

Marius & Sylla crudeles erant.

Rex et frater optimi sunt.

Virgilius & Horatius Augusto cari
 fuerunt.

Rex et Regina mirati sunt.

Lucretia et Tarquinus in historia no-
 ti sunt.

Catilina et Sempronia consilia nefanda sequuti fuerant.

Filius et mater asperrimi videbantur.

Divitiæ et gloria sunt honesta, vel honestæ

Benevolentia atque odium contraria sunt.

Virtus et forma sunt æstimabilia, vel æstimabiles.

Amor meus in te, pietasque in Parentes tibi nota fuere.

Concordancia del relativo con su antecedente.

Homo, qui venit, est Palæmon.

Vulpes, quam tu vidisti, effugit.

Habeo librum, quem pater meus attulit.

Matronæ, quæ erant in foro, fleverant.

Tu es consul, cujus interest consulere Patriæ.

Frumentum, quo egebant, longius
erat.

Animal, quem vel quod vocamus leo-
nem, est forte.

Substantivos continuados.

Ferdinandus, Rex.

Vulpes, animal callidissimum.

Cicero, deliciæ meæ.

M. Roscius, Prætor.

Copiæ, præsidium Imperii.

Flumen, Iberus vel Iberi.

Urbs, Capua vel Capuæ.

Regnum Siria, et Provincia Sicilia erant
diversæ.

Ibi erat herba lapathi vel lapathum.

Cimoni viro forti hoc turpe non fuit.

Persarum Rex Darius Europæ bellum
intulit.

Propono mihi fructum amicitia nos-
træ ipsam amicitiam.

Matronæ Corinthum arcem altam ha-
bebant.

La pregunta i la respuesta.

Quis venit? Magister.

Quos docet? Nos omnes.

Cujus est exercitus? Pompeji.

Cui Cæsar favit? Inimicis suis.

Cui debemus servire? Deo.

Contra quos pugnatis? Contra hostes
reipublicæ.

Cum quo eras in Ecclesia? Cum An-
tonio.

Vestes pretiosæ cui parabantur? Tibi.

Hæccine tanti meriti merces? Hæc.

In qua urbe vivis? Barcinone, Romæ.

Quanti emisti domum? Magni, du-
centis denariis.

Cujus est liber? Meus.

CONSTRUCCIONES DEL NOMBRE.

Genitivo de posesion.

Coelum est sedes beatorum.

Estis praesidium Patriae.

Providentia Dei est magna.

Exponemus vitas excellentium Impera-
torum.

Insignia virtutis multi etiam sine vir-
tute assecuti sunt.

Talium virorum tanta studia assequi
sola virtus potest.

Vidi aulam regiam.

Ille est filius herilis.

Milites Pompejani frumentum non ha-
bebant.

Libri Ciceroniani sunt aurei.

Dignitas Imperatoria erat munus.

Philosophia Aristotelica est scientia.

Urbem Romanam habuere initio Tro-
jani.

Consularis dignitas in pretio erat.
Sullani milites victoriam crudeliter exer-
cuerant.

Calidad buena ó mala.

Ego habeo nymphas corpore præ-
stanti, vel corporis præstantis.

Nicasius est boni ingenii, vel bono in-
genio, sed pravorum morum vel
pravis moribus.

Fæmina est formæ pulcherrimæ, vel
formâ pulcherrimâ.

Vir insignis pietatis, vel insigni pie-
tati, vel insignis pietate.

Istum diligo, quia est temperatis mo-
ribus.

Cimon maximâ fuit liberalitate.

Adest vir summâ actoritate, & reli-
gione & fide L. Lucullus.

Non audeo confirmare te hominem
maximi animi.

La materia de que se hace alguna cosa.

Maria habebat annulum auri, ex auro, vel aureum, et catenam argenti, ex argento, vel argenteam.

Deus fecit mundum ex nihilo.

Ratio civilis constat ex multis, magnisque rebus.

Ædificabo templum ex vel de marmore, vel marmoreum.

Turris eburis vel eburnea erit fortis.

Tegumenta viminea milites effecerunt.

Argenteam aquilam domi servasti.

Oraculum respondit. ut manibus ligneis se defenderent.

La materia de que se trata.

Antequam dicamus de præceptis oratoriis, videtur dicendum esse de specie ipsius artis, de officio, de

fine, de materia et de partibus.
**Liber sextus Hecatonis de officiis est
 plenus talium quæstionum.**

**Scripturus sum librum de vel super
 philosophia.**

**Habes tres libros, qui tractant de
 fastis.**

Hâc super re scribam ad te.

**De republica, deque his negotiis, co-
 gitationibusque nostris perscrip-
 seram ad te diligenter.**

**Multi Philosophi de contemnenda glo-
 ria libros scripsere.**

**Dicendum videtur de genere belli, de
 magnitudine, et de imperatore
 deligendo.**

Terminaciones neutras.

**Paulus invexit tantam pecuniam (vel
 tantum pecuniæ) in ærarium, ut
 præda unius Imperatoris attule-
 rit finem tributorum.**

Exordium debet habere plurimum sententiarum & gravitatis; sed minimum splendoris, festivitatis, & concinnitatis.

Senes habent aliquid excusationis.

Milites sumpserunt aliquid cibi.

Ibamus per loca opaca vel per opaca locorum et per angusta viarum.

Nihil divitiarum, vel nullas divitias habeo, et nullum negotium vel nihil negotii.

Nullas insidias vel nihil insidiarum vidit.

Non video quid difficultatis sit.

Hâc in re nihil doli subest.

Neque quidquam adhuc certi habemus: si quid erit certi, faciam te certiozem.

Nihil insidiarum cuiquam fit in mea provinciâ.

Auctoritatis in me tantum est, quantum vos esse voluistis.

Si quid facultatis est in me, eâ apud vos utar.

Gerundios de Genitivo.

Catilina cepit consilium opprimendi rem-
publicam.

Cæsar faciebat Pompejo facultatem pug-
nandi.

Tempus est surgendi.

Occasio persequendi hostem oblata est.

Hæc methodus docendi linguam lati-
nam est utilissima.

Magna copia memorandi res gestas est
mihi.

Miltiades morandi tempus non ha-
buit.

Genus scribendi haud facile est inve-
nire.

Siqua in me est exercitatio dicendi.

Initium narrandi sum factururus.

Oficio . i . empleo.

Tu es minister Regis à secretis.

Ego sum minister Regis à rationibus.

Illi sunt ministri à consiliis.

Qui est minister à confessionibus sacris, non erit minister à confessionibus.

Laurentius est famulus à pedibus, vel servus à calcaribus, non verò servus à manu.

Opus i usus. (1)

Opus est vobis consilio meo, vel consilium meum est opus vobis.

Quid mihi opus est vita?

Opus erit mihi divitiis.

---

(1) NOTA. Es errónea la opinión de los que dicen que todas las locuciones de *opus* con *sum* pueden convertirse en *opus* con *habeo*, *es*, fundándose en que queda el mismo sentido. Pero además de que esta crítica es falsa, pueden consultarse á Valla, el Cardenal Adriano i Linacro. El usar de gerundio de genitivo regido de *opus* en lugar de infinitivo ó subjuntivo con *ut*, es otra libertad que no concede la autoridad de los clásicos.

Antequàm incipias, consulto, ubi consulueris, maturè facto opus est.

Opus est properare vel properato.

Usus est jam filio viginti minis.

Non usus est mihi facere vel facto.

Nunc viribus usus est.

Omnia, quæ usus sunt, quæramus.

An usus est cuiquam, se ut cruciet?

Mihi.

Neque magno labore opus est nobis ad rem conficiendam.

Mea præclara facta opus erunt vobis ad imitandum.

Mille i millia.

Mille militum missum est, vel mille milites missi fuerunt.

Mille & quingenti homines, vel mille hominum & quingenti in prælio cecidêre.

Quadraginta millia Romanorum cæsa sunt in campis Cannensibus.

Decem millia hominum et ducenti ve-
nère.

Duo millia et quingenti capti sunt.
Rex donavit tritici modius quinque
millia.

His ducenta peditum millia, et decem
equitum dedit.

Ex qua regione mille et quinquagin-
ta talenta redibant.

Decem millia Atheniensium in colo-
niam Dux missit.

CONSTRUCCIONES DEL ADJETIVO.

*Adjetivos de ciencia, ignorancia i
otros.*

Homo est particeps rationis, et inves-
tigatio veritatis est propria ipsius
vel ipsi.

Multi sunt avidi splendoris & gloriæ.
Quis est, qui non sit cupidior officii,
quam pecuniæ?

Posteritas memor beneficiorum collocavit Herculem in concilio cælestium.

Hic puer est studiosus litterarum & capax magnæ eruditionis.

Petrus est doctus philosophiæ, ignarus agriculturæ, & peritus regendi rempublicam.

Pater meus erat imprudens harum rerum, memorque injuriæ non erat immemor misericordiæ.

Sum certior consilii vestri, vel de consilio vestro, & inscius malorum vestrorum.

Milites, qui sunt timidi periculi, non erunt avidi laudis, nec invidi gloriæ.

Compos mentis est capax accipiendi consilium.

Impos animi non est certus consilii.

Ecclesia capit centum homines, vel est capax centum hominum, & forum capit mille milites, vel est capax mille militum.

Multi sunt expertes litterarum græcarum.

Hujusce rei te certiore feci.

Ad nos amantissimos tui veni.

Non solùm erat prudens rei militaris, sed diligens Imperator.

Quoniam appetentes gloriæ, atque avidi laudis fuistis, laborem æquo animo suscipite.

Adjetivos de amistad, enemistad.

Ego sum amicus Ciceroni vel Ciceronis, quia est amicus Antonii vel Antonio, & similis mei vel mihi.

Frugalitas est inimica epulis luxuriosis.

Hic est familiaris Attici nostri vel Attico.

Catuli esse solent similes canum vel canibus.

Hæc domus est communis utriusque vel utrique.

Appetitus conjunctionis est commu-

nis omnium animantium, vel animantibus.

Recuperavit libertatem propriam populi Romani, vel populo Romano.

Tempus est magis proprium mihi, quàm cæteris.

Nepos fuit superstes Pomponii Attici vel Pomponio Attico.

Utinam reliquissem te non solùm vitæ meæ superstitem, sed etiam dignitatis.

Livius fuit æqualis Ennio vel Enni.

Dixit se esse hostem Atheniensibus.

Hæc ornamenta sunt tibi cum aliis communia.

Q. Metellus familiaris Archiæ fuit.

Dissimilis semper fuisti mihi moribus.

*Dativo despues de qualquiera
Adjetivo.*

Debemus esse fideles Regi & Patriæ.

Pueri modesti sunt amabiles omnibus.

Sententia tua est consentanea rationi.

Eris carus omnibus.

Pax est jucunda civibus, qui sunt grati Patriæ.

Missisti litteras molestas nonnullis, non injucundas mihi.

Hoc nomen philosophiæ est invisum quibusdam.

M. Terentius multis erat meritò infestus.

Locum incommodum tibi nobisque ne quæras.

Amici mors amico flebilis esse debet.

Pueri malè educati aliquando sibi et patriæ erunt perniciosi.

Quid turpius est puero, quàm mendacium? quid verò honestius quàm veritas?

Adjetivos de aptitud é idoneidad.

Eòque magis, si sunt apti militiæ,
(vel ad) cupidique bellorum gerendorum.

Animi omnium videbantur esse intenti ad pacem.

Fabius erat intentus in suos & in hostes.

Omnes non sunt apti bello, vel ad bellum.

Ego sum idoneus studio vel ad studium, sed proprius armis vel ad arma.

Frater meus erat natus ad eloquium.

Dejotarus fuisset proclivior amicitiae, vel ad amicitiam Ciceronis, quàm tuæ.

Diligo illum, qui est propensus ad virtutem.

Bonus civis semper est paratus ad defendendum Patriam.

Ingenium Annibalis erat habile ad parendum & imperandum.

Lucullus paratus non erat ad tantum bellum administrandum.

Res idoneas ad bellum oppidani undiquè parabant.

Ad rei militaris scientiam multi sunt nati.

Oratio hominis dignitati accomodata
esse debet.

Exosus i los en bundus.

Vulcanus erat exosus omnes Trojanos.

Plebs est exosa nomen potentium.

Perosi lucem occurrerunt.

Pertæsus fuisti laborem.

Pæni erant populabundi agros.

Exspiravit velut gratulabundus Patriæ.

*Adjetivos de abundancia i escasez, i
otros que se construyen con geniti-
vo i ablativo.*

Sum pastor abundans pecoris nivei,
vel pecore niveo, abundans ca-
seorum, vel caseis, sed parcus
frumenti.

Vir insignis virtutibus semper fuit
dignus laudis vel laude.

Soror tua est prædita magno ingenio,
& contenta sua sorte.

Malitia freta ingenio consuevit labe-
factare vitas hominum.

Præclara fuit vox, dignaque magno et
sapienti viro.

Quo genere vel cujus generis, re-
fertur sunt libri.

Erimus contenti his præceptis retho-
rum ad usum oratorium.

Res turpes sunt indignæ ætatis tuæ
vel ætate tua, genere & fortuna.

Nulla epistola tua est inanis re aliqua
utili.

Etiam vacui à culpa trahebantur.

Naves erant onustæ frumento.

Omnia erant plena timoris et luctus.

Hic locus numquam vacuus fuit ab
hominibus dignis.

Milites jam vacui labore quieti se de-
derunt

Urbem cepimus refertam omni com-
meatu.

Naves frumento onustas incendit.

Thasios opulentia fretos adventu suo
fregit.

Hominem tanto ingenio præditum quis
non admiretur?

Neque hoc contentus Cæsar longiùs
progressus est.

Tam grave onus non est dignum vi-
ribus nostris.

Adjetivos de desc. divers. ordin.

Hipocrates & Epicides erant nati Car-
thagine, sed oriundi à Syracusis.

Ego secundus, tu tertius, ille est quar-
tus à Rege.

Certa cum illo, qui à te totus diversus
est.

Homo erat alienus à litteris.

Sempronia non erat aliena consilii.

Tu es alius ab Antonio, ac vel atque
Antonius.

Istud factum est alienum à dignitate
tua.

Dixisti verba longè abhorrentia à ve-
ritate.

Clara stirpe natus adolescens à pra-

vis moribus abhorrebat.

Mæcenas atavis Regibus editus Horatium ornavit.

Terentius ab infima plebe oriundus creatur consul.

Serie temporis ipse fui quartus ab his: Animus alienus à mendacio futilia et vana oderat.

Sed eorum mens erat longè alia atque facta.

Itinere diverso ab ea regione petere cœpimus.

Numerales Partitivos i Superlativos.

Demosthenes fuit eloquentissimus totius Græciæ, vel ex tota Græcia, et sapientissimus politicorum illius temporis.

Quædam ex ranis questa est ad Jovem.

Quintus ex ducibus præerit copiis.

Unus è populo dixit.

Quisquam eorum fuit, sed nemo ex civitate.

Cæsar callidissimus ex imperatoribus,
sed Crœsus fuit inter reges opu-
lentissimus.

Quis vestrûm reminiscitur nostri?
Aliquis vestrûm efficiet æternam me-
moriâ nostrî?

A. Fusium unum ex meis intimis per-
humanitèr tractabis.

Quilibet è populo nomen tuum for-
tasse quæret.

Quicumque ex illa strage jacebat se-
mianimis, mortem petebat.

Dissertissimus Romuli nepotum ha-
beatur Cicero.

Optimus quisque ex illa cohorte in
hostes impetum faciebat.

Comparativos i sus adverbios.

Nullum malum est majus turpitu-
dine.

Nonnulli dicunt, senectutem esse onus
gravius Ætna.

Cavendum est, ne pœna sit major culpâ,

Si sol vidisset quidquam indignius hōc.
 Quis fuit in Græcia clarior Themisto-
 cle?

Quæro ex te, utrūm sit bonum ali-
 quod majus virtute.

Ego sum Æneas, quo justior alter
 non fuit.

Veni celeriùs solito.

Neptunus placavit maria citiùs dicto,
 et maturiùs opinione mea.

Ipse opinione celeriùs venturus esse
 dicitur.

Hōc mihi gratius facere nihil potes.

Quâ re nihil est uberius in his nos-
 tris studiis.

Nihil mihi carius est quàm Respu-
 blica.

Quis locus est domestica sede jucun-
 dior?

*Adiciones á los comparativos i su-
 perlativos.*

Cæsar erat peritissimus omnium Ro-
 manorum rei militaris.

Milites Pompeji erant pleniores timo-
ris vel timore, imperatore suo
vel quam imperator suus.

Alexander magnus fuit sæpe dignior
elogii aliis victoribus, vel quàm
alii victores.

Aristides fuit inter homines, vel ex
hominibus, tenacissimus justitiæ.
Amicior fuit quàm cæteri omnium
libertati.

Roscillus gratissimus erat Cæsari et
centurionibus.

Nullus in eo prælio miles dignior præ-
mio inventus est Curione.

Quis amicior tibi, quam is, qui ve-
rum dicit?

Unus nostrum ad prætorem adibit,
et fortissimus vestrum eum exci-
piet.

*Genitivo despues de algunos pro-
nombres.*

Meum solius peccatum ignosci non
potest?

Tot ergo sint solliciti mea unius causa?
 Mallem te desiderare litteras meas, vel
 meo ipsius interitu.

Itaque ero contentus amicitia nostra
 ipsorum.

Vestra sociorum interest defendere nos.
 Tua Antonii, vel qui vocaris Anto-
 nius, intererit comperire verita-
 tem.

Mea hominis probi, quid refert?

Deliquisti mea indulgentia solius:

Genitivo despues de sum.

Est animi fortis & constantis non per-
 turbari in rebus adversis.

Est sapientis subvenire tempestati qua-
 vis ratione.

Est iudicis sequi semper veritatem.

Erit sapientiæ vestræ constituere has
 res.

Hæ copiæ, quas videtis, sunt Curionis,
 Illa sunt castra Antonii.

Meæ dignitatis erat satisfacere officio.

Amicorum est consolari tali tempore.

Conon negavit id arbitrium esse consilii sui, sed ipsius, qui suos optimè nosset.

Magni animi est calamitatem perferre.

Sum significando tener.

Nulla dubitatio est huic loco.

Nulla pax potest esse nobis.

Locus non erat jam consilio.

Copia veniendi fuit illi.

Potestas erit vobis.

Copiæ sunt nobis.

Vos, quibus inopia est, venite hûc.

Credo bellum fore nobis.

Si illi sunt virgæ ruri, at mihi tergum domi est.

Senatui Romæ magna erat potestas.

Quid tibi mecum rei est?

Vos appello, quibus magnæ semper fuerunt divitiæ.

Sunt, quibus copia est vivendi magnificè.

Sum significando servir de.

Ea res fuit illi magno honori.

Eloquëntia fuit quondam ornamento
cæteris virtutibus & præsidio rei-
publicæ.

Neque sibi exemplo sunt.

Cæsar reliquit duas cohortes præsidio
castris.

Epistola tua fuit mihi magnæ lætitiæ,
Sum vobis impedimento.

Mors Antonii fuit tibi lætitiæ.

Valetudo tua curæ mihi semper erit.

Quæ res magno adjumento fuit illis ad
salutem.

Solatio vobis ero in miseriis.

Todo verbo transitivo.

Ego amo parentes meos & sequor
doctrinam suam.

Odi et detestor istum juvenem.

Imitabere Deum Panem, canendo in
sylvis.

Audacia vicit timorem.

Thraces tunc eas regiones tenebant.

At ille talem conditionem aspernabatur.

Terror oblatus sustulit spem deditio-
tionis.

Perversa opinio plerosque invasit.

Pars major meliorem vicit, omnesque
tam infestum consilium secuti sunt.

Miseret i otros impersonales.

Miserebit Deum mei, si pœnituerit
me peccatorum meorum.

Pigebit te facti.

Tædet omnes nos laboris.

Pudebit pueros ignaviæ suæ.

Deus dixit: pœnitet me fecisse homi-
nem.

Tædet vos vivere.

Pertædet me hujus negotii.

Debet pœnitere nos malæ vitæ nostræ.

Si cupidissimus sit vitæ suæ, non po-
test pœnitere eum sui facti.

Cœpit tædere populum itineris ac la-
boris.

Solitum fuerat pudere nonnullos mi-
lites ignaviæ suæ.

Quem Romanorum pudet uxorem du-
cere in convivium?

Tædebat milites longæ viæ.

Miseret me fratris tui.

Pravi facti non te puduit.

Verbos de acuser, condenar.

Cum accusavisti Didacum furti, judex
damnavit illum quadrupli.

Ego condemnabo te eodem crimine.

Absolutus capitis reversus est in pa-
triam.

Scio multos morte multatos fuisse.

Ambo damnantur capitis vel capite.

Judex damnat te furti et homicidii.

Arguebas me et fratrem furti.

Accuso illos de suspitione.

Alter capitis damnatus, alter exilio
decem annorum multatus est.

Proditionis uterque accusantur.

Verbos de dar, declarar.

Cum scripsi epistolam patri tuo, miseram tibi librum.

Pueri anteponunt ludum studio, & præferunt res noxias utilibus.

Georgias Leontinus subjecit materiam infinitam et immensam artificio huic.

Pudet me objicere hæc crimina tali viro.

Commodavi tibi vestem, ut redderes eam mihi postridiè ejus diei.

Rex præfecit te exercitui, quia incutiebas magnum terrorem hostibus.

Bona valetudo anteponatur voluptati, vires celeritati.

Magister docet mihi filios meos gratis, quia necavit mihi mancipium, quod erat mille drachmis.

Dabo tibi equum, si reddis mihi bo-

na, quæ commissi tibi anno superiore.

Hujusmodi libri ne minimâ quidem ex parte conferendi sunt legibus et disciplinæ Licurgi.

Quem possumus conferre cum eo, non solùm magnitudine ingenii, sed etiam animi?

Quæso, Pontifices, comparate hominem cum homine, tempus cum tempore, (vel tempori homini.)

Imperator admiscuit funditores sagittariis vel cum sagittariis.

Minutius conjunxit se dictatori vel cum ditatore.

Adjiciam animum negotiis tuis (vel ad negotia tua.)

Dolabellæ tuo gratias agemus.

Ille autem Atheniensibus officia præstabat.

Digni misericordiâ erant ii, quibus nulla spes salutis relinqueretur.

Impendere tempus studiis debemus.

Docendi munus nobis commissum est à Rege.

Summa severitas summâ cum humanitate jungatur.

Senatus ægrè ferebat plebem exæquare sibi.

Omnia bona tibi restituo.

Ad spem liberalioris fortunæ animum adjecit.

Verbos con dos dativos.

Quis erit, qui non vertat id tibi vitio?

Hoc erat, quod tribuebatur illi ignaviæ.

Misit mille modios tritici muneri urbi nostræ.

Da mihi fœnori ducentas drachmas, et relinquam tibi pignori catenam argenteam.

Matronæ vertebant vitio Medæ quòd abesset à patria.

Laudi ducitur in Grecia adolescentibus quam plurimos habere amatores: at id nostris vitio tribuitur.

Urbem omnibus rebus refertam militibus prædæ reliquit.

Præsidio tibi mittam delectos viros ex
manipulis.

Argentum dedisti mihi auxilio viæ.

Istud argentum fœnori illi numquam
dabis.

*Moneo, doceo i otros con dos acu-
sativos.*

Magister docet nos grammaticam, &
monet nos virtutem.

Quis enim de isto genere nos docuit?

Omnia te ordine edocebo.

Putavi te de ea re admonendum esse.

Commones me miseriarum mearum.

Illi me frumentum flagitabant.

Hoc tibi ita te rogo, ut majore stu-
dio rogare non possim.

Interrogo vos multa vel de multis.

Isthæc flagitia celavisti me et patrem.

Basus noster me de hoc libro celavit.

Non est de illo veneno celata mater.

Hoc diutius Alcibiadi celari non po-
tuit.

tuit.

Veritas ne celetur mihi à te.
 Scire nihil interest, quis musicam do-
 cuerit Epaminondam.
 Latrones aurum viatorem poposcerunt.
 Neque vos edocere tantam rem cupio.
 Isthæc tu me interrogas?

Verbos de llenar vaciar.

Silla explevit divitiis suos.
 Onerabis jumentum saxis.
 Levas me ægritudine.
 Induit se loricâ vel sibi loricam.
 Exonerasti nos metu.
 Afficies me maximo beneficio.
 Affectus sum magno dolore.
 Erat dignus, qui verberibus afficere-
 tur.
 Quibus te laudibus prosequemur?
 Cæteros homines benevolentia prose-
 qui debemus.
 Regno patrio spoliatus est.
 Maximâ voluptate afficior ex tua in
 Lucejum benevolentia.

Patre tuo viro amantissimo privatus
sum.

Majores natu prosequi amore debemus.
Iste exonerabit nos metu.

*Verbos de oir, recibir con ablativo
i preposicion.*

Multi audierunt ex te, neminem ni-
si te divitem esse.

Pomponius accepit hæreditatem à ma-
joribus.

Ab eodem Dialecticam didicit.

Ex litteris tuis cognovi bellum extin-
ctum fuisse.

Ex tuis litteris mihi videor intellige-
re, te nihil commissurum temerè.

Quæris à nobis, cur hoc homine tan-
toperè delectemur?

Non quæro ex te, quare Roscius Pa-
trem occiderit.

Epicuri sententiam ex Vellejo sciscita-
bar.

Latrones abstulerunt mihi, vel à me

magnam vim auri atque argenti.
 Difficile est secernere amicum blandum à vero.

Sejunge te aliquando ab iis.
 Nec vero amplitudo Platonis deterruit
 Aristotelem à scribendo in Philo-
 sophia.

Detterrebo te de sententia.

Ego removeo me à talibus consiliis.

Ab amico meo pecunias multas sumere volo.

Abs te etiam atque etiam peto, ut

A. Fusium adjuves.

Hæc omnia ex meorum litteris cognovi.

Quæ gerantur, accipies ex Pollione.

Ex multis audieram, quàm fortiter
 ferres injuriam temporum.

Magnam victoriam cum quinquaginta
 prædæ talentis Conon ab hos-
 te reportavit.

Atticus Gellium Canium ex numero
 proscriptorum exemit.

Verbos pasivos i otros.

Laudor à magistro.

Potestas facta fuit mihi à Cæsare.

Latus fui in Siciliam vi ventorum.

Omnes trahimur studio laudis.

Socius quærendus est tibi.

Nulla sororum tuarum visa est mihi.

Filius tuus vapulavit à te, quia libri,

qui fiebant à te magni, venierunt

ab illo.

Quidam homo exulavit per prætorem,

quia bona uxoris suæ licuerunt

per se.

Cujus ratio, etsi non valuit, tamen

magnoperè, nobis est laudanda.

Liber tuus et lectus est, et legitur à

me diligentèr, et custoditur dili-

gentissimè.

Ita mihi non tam copia quàm modus

in dicendo quærendus est.

Acies nostra circumdata undique equi-

tatu tenebatur.

Verbos de memoria i olvido.

Videbor meminisse minùs constantiæ
meæ.

Ille est Antipater, quem tu probè me-
ministi.

De omnibus rebus meminero.

Reminisceretur pristini incommodi Ro-
manorum.

Reminiscere ea, quæ digna sunt per-
sonâ tuâ.

Flagitiorum suorum recordabor.

Fortunæ pristinae recordabar.

Obliviscor injuriarum, & depono me-
moriam doloris mei.

Orator totam causam oblitus est.

Miserere aliquando sociorum.

Misereor vobis, adolescentes.

Clinia satagebat rerum suarum.

Consul satagebat de vi hostium.

Interest i refert.

Hoc vehementèr interest reipublicæ.

**Consulis intererat conservare rempu-
blicam.**

**Nihil refert nostra rem iterùm nar-
rare.**

**Faveatur illi, cujus magis intersit vi-
vere.**

**Non scripsi id, quod tua nihil refe-
rebat.**

**Quis est, cujus hodie intersit hanc le-
gem manere?**

**Utriusque nostrùm magni interest,
priùs ut te conveniam, quàm de-
cedam.**

**Quod arbitror interesse & mea, & rei-
publicæ, & maximè tua.**

Magni ad honorem nostrum interest.

Ea cædes detur ei, cuja interfuit.

**Magni mea interest, omnes tuos sci-
re hoc.**

Interest magni, parvi, tanti, quanti

vel magnoperè, parùm, tanto-
perè, tantùm, quantoperè, quan-
tùm.

Quod videbatur retulisse magis alio-
rum, quàm sua.

Magni interest Laurentii studere, &
tua interest tanti, quanti sua.

Interest illius, vel sua, habere plures
amicos, vel est suum &c.

Mea semper intererit honori et digni-
tati consulere.

Vibiscum mihi oratio est, quorum
interest militarem disciplinam re-
tinere.

Nam is, cujus interest suos defende-
re, in castris manet.

Nostrum est (vel nostra interest) vo-
bis pacem restituere.

Dativo despues de Sum i sus compuestos. (1)

Præmium fuit semper bonis & pœna
& malis.

Multum obest scholasticis deesse lectioni.

Sapientia sine eloqüentia parùm prodest civitatibus; eloqüentia vero sine sapientia plerumque obest eis nimiùm, & numquám prodest.

Sæpenumero querelis interfui æqualium meorum.

Pollio non solùm interfuit omnibus negotiis, sed etiam præfuit.

Dolabella adfuit omnibus præliis.

NOTA. En lugar de *interest i refert se* puede usar de *sum*, pero entonces se pondrán los posesivos en la terminacion neutra de singular; v. g., *est meum, tuum, nostrum*, importa á mi, á ti, á nosotros, &c. Tambien se dice *cujus interest* ó *cuja interest*, y *quorum* será cuando se refiera á plural.

Plurimum audaciæ inerat illi homini,
vel in illo homine.

Verbos neutros con dativo.

Homines consuescerent parere aliis vo-
luntate sua.

Illi resistebant audacibus, & unusquis-
que opitulabatur amicis.

Consulendum fuit reipublicæ.

Prætermittatur id, quod officit ipsi
causæ.

Occurrunt tibi injuriæ, quæ te res-
pirare non sinunt.

Efficiendum est, ut appetitus obe-
diant rationi, & careant pertur-
batione animi.

Serviendum est publicæ utilitati.

Obsistere nequeo iis, qui anteeunt cæ-
teris vel cæteros virtute.

Indulge valetudini tuæ.

Vide quàm suaviter voluptas sensibus
blandiatur.

Qui studuerit impensè grammaticæ,

placebit magistro.
 Dixit se nociturum esse nemini.
 Sapientis est cedere tempori.
 Turris imminet urbi.
 Tota illa lex tuæ petitioni refragata est.
 Incumbebat olivæ.
 Pergite, ut facitis, & in id studium
 incumbite.
 Mors imminet mihi à te.
 Utilitas videtur repugnare sæpe ho-
 nestati.
 Homo homini quid præstat?
 Quantum Galli cæteros mortales vir-
 tute præstarent.
 Majorum vestigiis semper insistam.
 Jam adnabam terræ.
 Testor Deos, qui præsident huic urbi.
 Omnibus convenit servire utilitati et
 tranquillitati.
 Omnibus patet aditus ad Regem.
 Quod mihi antea valdè arriserat,
 nunc vehementèr displicet.
 Zeuxis antecellere cæteris pictoribus
 videbatur.

Cùm placeant nobis silvæ, in silvis vi-
tam agemus.

Quàm vehementer displiceo mihi!

Libet, Liquet i otros impersonales.

Non libet mihi dicere plura de repu-
blica.

Nemini licet ducere exercitum contra
patriam.

Si res liquet tibi, fer sententiam.

Siria obvenit Scipioni.

Licebit nobis per regem.

Hoc constat omnibus.

Omnibus expedit rempublicam esse
salvam.

Hoc unum restat mihi.

Quod rationibus meis conducit.

Nemini Græcorum id contigit.

Nam quid turpius homini usuvenire
potest?

Neque verò Annibalem fefellit, se suis
artibus peti.

Doctissimorum præcepta te non fu-
giunt.

Non te præterit, quàm sit difficile.

Hoc decet puerum.

Non decet vobis.

Fieri sic decet.

Ea, quæ pertinent ad veritatem & fidem, sunt digna homine justo.

Hoc tantùm spectat ad res publicas privatasque.

Quod ad me attinet, servos ipsos neque arguo, neque purgo.

Expedit pueris litteris operam impensè dare.

Accidit nobis res mira.

Abundo, vaco, careo i otros neutros con ablativo.

Quædam est argumentatio, in qua propositiones probatione non indigent.

Refutatio utitur eodem fonte argumentorum, quo utitur confirmatio.

Oratio sæpè refertur ad res mutas vitæque carentes.

Nulla pars vitæ vacat officio.

Res disputatione non eget.

Utamur ea liberalitate, quæ amicis
prosit, nemini noceat.

Ambitio viribus corporis abutebatur
propter errorem atque inscitiam.

Nulla cura esset rebus, quibus abun-
damus, nisi homines iis officiis
fungerentur.

Vtitur testibus non necessariis in re
non dubia.

Cato dicebat se alterius colloquio non
egere.

Omnia redundant hominibus perversis
in hâc republica.

Fruor otio, quo possum, in solitu-
dine.

Quis de misera vita gloriari possit?

Factis glorior.

Pompejus victoriis lætabatur.

Milites nitebantur patientia & virtute.

Quod cùm acciderit, narratione om-
ninò supersedendum est.

Hæc regio gemmis scatet.

Apud regem gratiâ valebat.
 Cives ejus eodem utebantur instituto.
 Tota regione, quam petierat, potitus
 est.

Darii regno ipsorum nitebatur domi-
 natio.

Non ita abundo ingenio, ut te conso-
 ler, cùm me non possim conso-
 lari.

Siquis opis ejus indigeret, statim opi-
 tulabatur.

Verbos de origen i procedencia.

Recta facta à virtutibus proficiscun-
 tur, ita ut peccata nascuntur
 ex vitiis.

Odium sæpé oritur ex causis hones-
 tissimis, & profectum est ab opti-
 mis principiis.

Ex hoc conficitur.

Omnis oratio debet à definitione pro-
 ficisci.

Ex quo magnitudo animi existit.

Id abest tantum ab officio, ut nihil sit magis contrarium reipublicæ. Omnis honestas ex quatuor fontibus manat.

Ex his sequitur, efficitur, fit, colligitur.

Legati venerunt à Senatu.

Ex quo manat vis omnis eloquentiæ.

Oratio mea ex ipsa causa proficiscetur.

Ex qua re magna orta fuit controversia.

Ex iis efficitur laus et gloria.

Ex quo sequitur magna difficultas.

Uso de los recíprocos sui i suus. (1)

Imperator jussit equitatum sequi se.

---

(1) NOTA. Vease á Valla acerca de las construcciones que en la lengua latina tienen los recíprocos *sui i suus*, i como los usan los Autores mas célebres. Tiene un libro escrito acerca de los recíprocos *sui i suus*, que Teodorico unió á sus elegancias sobre la lengua latina. Tambien debe leerse cuidadosamente cuanto habla del uso de *is, ille, ipse, hic*.

Antonius rogavit me, ut faverem sibi.

Ipsè displicet sibi.

Petrus vendidit libros suos.

Trahit sua quemque voluptas.

Discipulus invenit hoc manè Magis-
trum suum domi suæ.

Paulus promisit filio suo, se daturum
esse rem familiarem.

Antonius vidit Hispali Mariam &
maritum suum vel ejus.

Ille cepit columbam in nido suo vel
ejus.

Cornelius et Varguntejus constitue-
runt Ciceronem confodere domi
suæ.

Datio de adquisicion.

Tu laboravisti semper patriæ.

Non omnibus dormio.

Docebo tibi filios.

Implevisti mihi amphoram vino.

Delebitur vobis macula.

Divitiæ auctæ fuerant nobis.

Consciùs erat sibi tantì facinoris.

Acusativo de preposicion.

Terra ista est citra Tanaim.

Hoc est evangelium secundùm Joa-
nem.

Apud Pompejum cœnavi.

Ante cœnam ibo.

Post meridiem ibimus trans Pyreneos
montes.

Penes Cæsarem manseram.

Mirificè eum diligo propter summum
ejus ingenium.

Castra erant posita ad flumen.

Adversùs hostes ibimus.

Amor erga te meus eximius est.

Circa eam regionem constituerat bel-
lum.

Ultra eum locum processit.

Verbos compuestos de preposicion.

Licet enim mihi affari te iisdem ver-

sibus, quibus olim quidam Fla-
minium alloquebatur.

Pithagoras Persarum magos adiit.

Venus supereminet omnes Deas.

Trajecit copias flumen.

Tumulum præterlabere recentem.

Castra Betim transfert.

Transiit per fretum, quod interfluit

Naupactum & Patras.

Nihil medios chorus intercinat actus.

Periculum capitis adibo.

Nihil inconsideratum exhibat ex ore

ejus.

Acusativo comun.

Quid me querelis exanimas tuis?

Nihil possum prodesse tibi.

Ego isthuc ætatis non dabam operam

amori.

Illud dico, te esse stultum.

Cætera munus tuum tuere.

Quod oro te, eripe me his malis.

Unum tibi polliceor, me propedièm re-

versurum.

Hoc natura præscribit, ut homo homi-
ni consultum velit.

Neque tu quidquam mihi prodesse
potes, neque ego tibi.

Cætera nihil moror.

Uso de vocatibo.

O Mæcenas edite atavis Regibus.

Vale, Cicero mi.

Salve, Clinia.

Audite, viri fortes.

Pomponi, noli velle ducere me,

Fili mi, Absalon.

O clari, salvete, duces, generosa pro-
pago.

Gratulor tibi, mi Cicero.

Non dubito, Attice, quin plerique
miraturi sint.

Omnes cupimus, mi Tiro, te valen-
tem videre.

Ablativo oracional.

Rege Ferdinando septimo, Hispania

scientiis & artibus floruit.

Annibale duce, Roma in summo periculo versata est.

Saguntinis instiis, magna negotia gesta sunt.

Diis bene juvantibus, et te præside, et Cotta & Torquato consulibus, Roma aucta fuit.

Me consule, causas multas agebam.

Confecto bello, fortunâ secundâ.

Barbarorum que copiis disjectis, res urbanas constituit.

Hortantibus amicis, in patriam reversus fuit.

Romam venit, Mario consule et Cæcilio Calpurnio consule.

Construccion de los participios.

Serviens Deo, aspernatus voluptates mundi, erit particeps gloriæ æternæ.

O sola infandos Trojæ miserata labores.

Populus hæc respiciens ejecit eum in
exilium.

Egens pecuniæ, vel pecunia, contem-
nitur à divitibus.

Digni sunt laude milites à Miltiade
hostium præda locupletati.

Utens libertate nullas inimicitias gessit.

Naves à Rege missæ erant onustæ.

Civis parens legibus est bonus.

Dans pecuniam pauperibus donabitur
à Deo.

Nunc at te confugi, exagitatus à cuncta

Græcia, tuam petens amicitiam.

Civitatem ei donavit, usus his verbis.

Vidimus hostes persequentes armatu-
ram levem nostrorum.

Construccion de los Gerundios.

Custodes imposuit gratiâ asservandi
fructus.

Misit copias ad occupandum pontem.

Tempus est serviendi Deo & oblivis-
cendi injurias, vel injuriarum.

Dabo operam quærendo puerum.
Scire cupio, quid cogites de transeun-
do in Epirum.

Negligens fuisse videor in scribendo.
Româ tuorum consiliorum reprimen-
dorum causâ profugerunt.

Ad Cannas nobilitandas profecti sunt.
Occassionem liberandæ Græciæ datam
à fortuna dimittere nolebat.

Magister inter explicandum pueros in-
tuetur.

Romani inter epulandum admodum
erant læti.

Pro fama defendenda dimicabis.

Construccion de los supinos.

Ibimus consultum Apollinem.

Venies quæsitum pecuniam & amicos.

Ibo servitum matribus Græcorum.

Annibal tendebat opugnatum mænia
Romæ.

Venimus ergo huc spectatum cœdes
& incendia sociorum?

Scitu opus est & facile cognitu, sed
difficile dictu, non vero proclive
auditu.

Aurum non est facile inventu.

Res est mirabilis visu.

Facta sunt memoratu digna.

Advervios derivados.

Tu facis congruentè naturæ.

Ite obviam Antonio.

Primùm omnium de bello sum dic-
turus.

Frater meus dicitur celerius opinione
venturus et citius dicto.

Advervios con Genitivo.

Satis præsidii in te habemus.

Altera pars habuit parum felicitatis.

Ibi paulum frumenti reliquerunt.

Abunde potentia & gloria adeptus
fuerat.

Tibi affatim divitiarum est.

Donatus fuit virtutis ergo.

Nimis insidiarum adhiberi videtur ad
capiendas aures.

Plato mihi unus est instar omnium.

Nesciebam, ubi terrarum esses.

Ubivis gentium ætatem agere malo.

Abeat quòvis gentium.

Huc malorum ventum est, ut nusquam
gentium sit solatium.

Tu, Antiphila, interea loci locuple-
tasti te.

Eò vecordiæ processit, ut bellum pa-
triæ indixerit.

Interea temporis Alexander occubuit.

Tunc temporis centuriatus veniebant.

Pridie, postridie, en i ecce.

Ibi te esse usque ad pridie Kalendas
majas volo.

Pridie nonas Junias eram Brundusii.

Pridie quàm veniret.

Postridie ludos Apollinares videbo te.

Postridie quàm vidi vos.
 Postridie Idus vel Iduum Junii Ca-
 puam veni.

En crimen, en causa, cur Regem fu-
 gitivus, Dominum servus accusset.
 En tectum, en tegulas, en fores ob-
 ductas.

Ecce autem nova turba atque rixa.
 Ecce miserum hominem.
 Ecce agnus Dei.

Lugar en donde ubi.

Ego dedi operam litteris Salmanticae,
 Compluti, & in Italia.

Vivis Athenis, Barcinone, in urbe.

Offendi Marium domi suæ, tuæ, ves-
 træ, nostræ.

Habitamus domi alienæ.

In domo magna est multum auri, &
 multum argenti.

In domo paupere parum est supellec-
 tillis.

In Hispania turres sunt pluribus locis.

Siciliæ cùm essem, adventum tuum expectabam.

Unum ei objicitur, natum esse Gadibus.

Vivere cuperem in magna Roma.

Unus vir fuit in domo Cæsaris.

Educatus fuisti domi P. Lentulli.

Archias natus fuit Antiochiæ, urbe nobili.

Vixit in Roma, urbe celebri.

Dormio humi, in humo sicca.

Es vir laude dignus domi militiaeque.

Magis illos vereor, qui in bello occiderunt.

Ita se mores habebant Lacedæmone.

Ea longe aliter fiebant in Græcia.

Pontem fecit in Istro flumine.

In castris plures dies mansit.

Lugar á donde quo, *i lugar de donde* unde.

Iter ego faciebam Lutetiam, cùm tu veniebas ex Italia.

Volo proficisci Athenis, & fortasse ibo Brundusium.

Decius profectus fuit in Hispaniam, & copiæ Manilii Massiliam.

Libet mihi ex patria discedere.

Cùm ille venisset in provinciam, cognovit me ex ea decessisse.

Postquam discessissem rure, domum me recepi.

Athenienses Chersonesum colonos miserunt.

Miltiades domo proficiscens vento aequilone Lemnum venit.

Legatos illi Ecbactanis miserunt, qui Romam transiere.

Darius ex Asia in Europam exercitum trajecit.

Principes secum duxit ex Ionia et Æolide.

Lugar por donde quâ.

Si iter feceris Matrino, vel per Matrino-
tum, videbis me.

Per pratum deambulamus.

Cùm exercitum per mediam Hispaniam duxisses, hostem ad Oceanum consequutus fuisti.

Per Macedoniam Cicitum petebamus.

Multæ mihi à Cajo Verre insidiæ terra marique factæ sunt.

Homines in agris bestiarum more vagabantur.

Pœnus per totam Italiam vagabatur.

Eodem itinere equitatum est consequutus.

Hac regione transiri non poterat.

Per medias urbes Asiæ Hellespontum petebamus.

Omnibus partibus acies circumventa tenebatur.

Uso de tenus, cum, i versus.

Antiochus à Scipione victus Tauro

tenus regnare jussus est.

Palearia pendent à mento crurum te-

nus.

Capulo tenus abdedit ensem.

Humerorum tenus aqua erat.

_____

Eris una mecum domi.

Dominus vobiscum erit.

Tecum deambulabo.

Vobiscum fædus ictum est, consule

Luctatio.

Equites secum ducebat.

Antiochus, quocum Romani bellum

gerebant, erat potens armis.

Miror virtutem militum, quibuscum

pugnavit ad Illerdam.

Deambula quocum, vel cum quo li-

buerit tibi.

Quibuscum, vel cum quibus nolui fer-

re arma contra te.

Brundusium versùs ibas ad Cæsarem.
Ille in Italiam versùs navigaturus e-
rat.

Montem versùs castra posuit.

*In i sub con quietud i con mo-
virniento.*

Vulpes decidit in puteum.

Nonnulli homines consumunt omnem
laborem in exercitatione dicendi.

Aliqui sunt minùs felices in deligendo.

Nemo potest uno aspectu neque præ-
steriens in amorem incidere.

Plurimæ delectationes sunt in amicitia.

Frater meus incidit in febrim.

Vulpes réfugit in antrum.

Sedebis sub arbuto.

Sub ea conditione, nequid postea scri-
beret, neque sub pœna mortis.

Clodius coniecit se sub scalas.

Mansit sub Jove frigido.

Sub Annibale magistro omnes belli
artes edoctus fuisti.

Sub ipsa profectione, in ipso profec-
tionis articulo constiteram.

Sub horam pugnae excitatus est.

Pompejus sub noctem naves solvit.

Sub vesperum Tusculanum proficisci so-
lebat Cicero.

Sub lucis ortum, sub ortum solis, sub
idem tempus quaestiones habebat.

Sub eas litteras statim recitatae sunt
tuae.

Sub oculis Domini res acta fuit.

Sub armis esse nobis non decet.

Graciam redegit in suam potestatem.

Operam suam in rempublicam contu-
lerunt.

Hic, in cujus potestate sumus, quo-
tidie lenior fit.

Conon in vincula conjectus est, in
quibus aliquandiu fuit.

Regnum Ariobarzanis totum est in
hostium potestate.

*Uso de la preposicion in en varias
acepciones.*

Exordium in duas partes dividitur, in principium, & insinuationem.

Hermagoras dividit materiam oratoris in causam & quæstionem.

Primus ex quatuor locis, in quos divisimus naturam humanam, est ille, qui consistit in cognitione veritatis.

Homines sæpe in sententias contrarias distrahuntur.

Dispositio est distributio in ordinem rerum, quæ inventæ fuerunt.

In singula capita tributa imponebantur.

Quantus sumptus factus erat in classem.

Differemus in aliud tempus eas rationes.

Invitavit eum ad cœnam in hortos in posterum diem.

Illi nobis indixerant bellum in triges-
simum diem.

In Calendas Majas videbo te.

In socios benefici esse deberemus.

T. Manlius Torquatus fuit perindul-
gens in patrem & arcerbè sæve-
rus in filium.

Hæc facta sunt in parentes & in li-
beros.

Possumus commovere magnum odium
in eum.

Ostendemus, animum nostrum esse
misericordem in alios.

Brutus fuit pius in patriam, crude-
lis in liberos.

Quid meus Æneas in te committere
tantum potuit?

Nisi in bonis amicitia esse non potest.

Hic in magnis viris minimè haben-
dus est.

Voluptas in bonis rebus habenda non
est.

In his nonnulli centuriones vulnerati
sunt.

Benedicta est Maria in omnibus mulieribus.

In honorem & gloriam Dei, in gratiam nostri carissimi Regis, in Hispanorum honorem senatus Regius multa fecit. (1)

---

(1) En muchas mas acepciones se encontrará; pero esto sucede en los Autores de latinidad corrompida. Algunos hombres doctos han hecho copias selectas de voces latinas en la acepcion que las han usado los buenos Autores, omitiendo otras que no son tan buenas. Otros por el contrario, para dar á entender su mucha lectura han formado grandes volúmenes, en que han reunido las voces latinas en las acepciones de los buenos i malos Autores, i de la edad baja i florida. Pero cualquiera conocerá que el trabajo de los primeros nos es mas útil para conservar con pureza el idioma, aunque debemos agradecer el de los segundos. Muchos volúmenes i Dictionarios latinos habia en Italia en tiempo del célebre Valla, pero ninguno que contuviese solo las frases, idiotismos i locuciones de los Autores de buena latinidad, capaz por sí de restablecerla hasta que con ánimo generoso acometió este grande Hombre una empresa tan ventajosa. *Fluebat Vallæ temporibus sermo latinus sine lege*, (dice un escritor célebre) *sine ulla priscae puritatis observantia, grassabaturque tota Italia barbaries,*

Uso de Super i Subter.

Ubi citra muros supra subterque terram per dies viginti quinque pugnatum est.

Demetrius super tumulum noluit quidquam statui.

Super Garamantas & Indos proferet imperium et super octingentos & quadraginta populos.

Requiesces mecum hac nocte, hinc super fronde viridi.

Super omnia Deum diligere debemus.

Plato iram in pectore, cupiditatem sub-

quæ restringi ac ejici commode non potuit, nisi sermo maxime proprius et latinæ linguæ principibus familiaris loquendi præceptis formam daret. Se han escrito muchos comentarios contra Plinio i la licencia de los jurisconsultos. A los escritos de Emilio Papiniano pusieron notas Ulpiano i Paulo, sus discípulos, i Paulo escribió contra los ocho libros de Antistio La-beon; Marcelo i Paulo contra la mala latinidad de Salvio Juliano, i Marciano contra los malos Autores. Sanchez los llama verdugos *carnifices linguæ latinæ.*

ter præcordia collocavit.

Regina Dido multa super Priamo, multa super Hectore rogitabat.

Hac super re ad te cras scribam.

Distancia i medida.

Dux edixit, ut abesses ab urbe millia passuum ducenta.

Puteus patet quatuor ulnas in latitudinem.

A Leuctra profectus, stadia circiter trecenta processi.

Injecerunt eò regulas latas quatuor digitos vel digitis.

Qui locus abest à foro Julii quatuor & viginti millia passuum.

Ager erat longus pedes mille & ducentos, latus pedes centum viginti.

Cùm duxisset fossam sex cubitis altam, duodecim latam.

Zama distat à Carthagine quinque dierum iter.

À millibus pasuum viginti castra ha-

bent posita.
 Vidimus montem septuaginta cubi-
 tos altum.

Quinque millia patebat ager.

Locus erat sex ulnas eminens.

Tiempo que una cosa dura.

Ferdinandus Septimus vigessimum reg-
 nat annum.

Tenuit ea pugna Cannarum circiter
 septem horis vel horas.

Quadragesimum jam egerat annum.

Septimum jam diem Corcyrae teneba-
 mur.

Aliquot ibi dies commoratus, concio-
 nem Centurionum advocavit.

Omnes annos, quos in ea domo ha-
 bitavit, magna usus est prosperi-
 tate & valetudine.

Biennium in vinculis fuit.

Caligula vixit annis viginti novem,
 imperavit triennio, & decem men-
 sibus.

Jesus Christus fuit in sepulcro tres dies,
vel diebus.

Aquæ illæ permanserunt complures
dies.

Apud Saguntinos paucis diebus com-
moratus est.

Triduum jam te exspecto.

Tiempo en que alguna cosa se hace.

Obsolevit eloquentia eo tempore, quo
vehementiùs retinenda erat, stu-
diosiùsque adaugenda.

Legati altera die venerunt.

Sanctus Dominicus excessit è vita an-
no millesimo ducentesimo vigessi-
mo primo.

Ea tempestate populus Romanus ma-
ximè miserabilis mihi visus fuit.

Superioribus temporibus nullas ad te
litteras scripsi.

Eo biduo de compositione actum est.

Hodierno die plura sum dicturus.

In illo tempore dixit Jesus discipulis

parabolam hanc.

Eodem anno, eodem mense virtus algebat.

Tertio die abs te ad Alyciam accesseramus.

Sed milites brevi dilapsi sunt.

Eo biennio nihil actum est.

Superioribus diebus munitiones erant perfectæ.

Ablativo de modo, instrumento, causa, exceso.

Locutus est summissa oratione, ut debebat, de pace.

Cùm diversa sint genera causarum, necesse est in unoquoque dispari ratione incipere.

Homines omnia administrabant, non ratione, sed viribus corporis.

Magna ei erat facultas studio & disciplinâ comparata.

Hoc comparatur non modo labore & exercitatione, sed etiam quodam artificio.

Ille, qui ipsis hominibus antecellit eo,
quo homines præstant belluis, a-
liquam gloriam adeptus fuerit.

Multi cuperent excellere pulchritudi-
ne & viribus.

Homines ducuntur dignitate & bene-
volentia.

Male se res habet, cum id, quod vir-
tute obtinendum est, pecunia ten-
tatur.

Multis de causis reipublicæ conducere
arbitramur.

Plures fame, quàm ferro periêre.

Præ gaudio ubi sim, nescio.

Loqui non possum præ ira, præ mœ-
rore, præ metu.

Lora omnia gladio rupit.

Consilio meo opibusque jubabo te.

Hâc re peccata nostra videre non pos-
sumus.

Nemini cedis nobilitate & virtute.

Natu maximus ita locutus est.

Magno cum metu eum excepit.

Cum magno dolore animi mei, et ju-

re illum plectis.
 Valetudinis causâ multi in hæc loca
 conveniunt.

Armis vobiscum dimicaturi sumus.

Summâ æquitate constitui res debent.

Pari felicitate res cæteræ sunt gerendæ.

Quem neque consilio, neque armis su-
 perare poteramus.

Nemini equiti Romano splendore et
 dignitate cedit.

Regla del precio.

Nonnulli emunt denario, quod est
 pluris mille denariorum.

Vendidi domum quadringentis sexter-
 tiis.

Emi viginti assibus librum, qui erat
 triginta drachmis.

Equus hic stetit mihi mille sextertiis,
 sed pluris æstimatur.

Quanti emisti cultellum? Duobus de-
 nariis.

Emit domum minoris, quàm potuisset.

Virtutes æstimandæ sunt pluris, quàm pecunia.

Nulla vis auri atque argenti æstimanda est pluris virtute.

Parvi pendis divitias.

Vellem, ut me tanti faceres, quanti ego omnes tuos facio.

Multo sanguine ac vulneribus ea Pœnis victoria stetit.

Redemptio humana stetit Jesuchristo sanguine venarum suarum.

Quàm mínimo queas, redime te.

Quanti emis eam? Vili.

Via nota nulli constitit magno.

Expedit mihi, domum venire quàm plurimo.

Nihili te æstimo.

Tuas minas hujus non facio.

Æstimo te nauci, pili, assis &

Uso de algunas conjunciones.

Lego grammaticam & rethoricam.

Gloria atque imperium erat nobis.

Prætores quæstoresque erant Romæ.
 Ego verò miror.
 Tu autem odisti me.
 Loquere, libenter enim audio te.
 Quis Mirmidonum, Dolopumve ibi fuit?
 Igitur ea dicemus.
 Ergo herus meus damno auctus est.
 Vos itaque, adolescentes, hortor.
 Habes igitur, Tubero, confitentem
 reum.

Ut venire ad littus.
 Ut dixit Plato.
 Cupio ut valeas.
 Da operam litteris, ut discas.
 Ut tu bonus, ita alii improbi sunt.
 Nosti, ut egerimus extremam noctem
 inter falsa gaudia.
 Verùm ne post culpam conferas in me.
 Tu ne cede malis.

Uso de algunas interjecciones.

O vir fortis! fiduciam habes temera-
 riam.

O spem fallacem! O me perditum!

O generis paterni oblite, materni vix
memor!

Heu me infelicem! O me miserum!

Heu mihi! nequeo quin fleam.

Proh sancte Jupiter! Proh dolor! Proh

Dii immortales!

Hei mihi misero! Væ tibi, causidice!

O frater, frater, quid ego nunc te
laudem!

O tempora, ò mores!

O audaciam! etiam me ultro accusatum
advenit.

SINTAXIS FIGURADA.

EJEMPLOS DE HIPERBATON (1).

Utinam ille omnes secum copias eduxisset!

Tongillum eduxit, quem amare in prætexta cœperat.

Omnia superioris noctis consilia ad me perlata esse sentiunt.

Non est jam lenitati locus, severitatem res ipsa postulat.

Quid ea nocte egisset, ubi fuisset, quid in proximam constituisset, quomodo rationem totius belli descripsisset, ego ipse edocui (2).

(1) Hay una coleccion de todas estas figuras i de los Autores de todas edades, escrita por Ravensburg en Basilea, año de 1640. Mr. Du-Cygne recomienda mucho su lectura.

(2) Distinguese la construccion artificial de la natural en que su única regla es el arte de reu-

TMESIS (1).

Catilinam vidimus, hominem cujus rei libet simulatorem ac dissimulatorem.

Per mihi gratum erit, si id curaris.

Quo te cumque rapiant affectus, dominabuntur.

nir i hacer corresponder oportunamente la armonia de las ideas i la del estilo. *Destutracy*.

Sintaxis figurada, que *Destutracy* i *Port-Royal* llaman artificial en su gramática general, es cuando se colocan las palabras segun el interes, passion ó imaginacion del que habla. Araujo en su gramática filosófica.

(1) Lease en *Destutracy*, *Dumarsais*, *Port-Royal* i *Condillac* como los vicios del lenguaje han pasado á ser figuras, i como las figuras son vicios verdaderos de los idiomas.

Sabidas bien estas profundas teorías, se conocerá mejor el genio i estructura artificiosa de la Sintaxis figurada, que *Heinecio* llama *SINTAXIS ORNATA*. Se funda no obstante esta inversion en razon, por que la imaginacion del que habla ó escribe está ocupada de una idea con preferencia á otra. *Gram. fil.*

Res vero publica magno in periculo versabatur.

Magno te orabat opere, ut sibi ignosceres.

Ea est regio septem subjecta trioni.

Hæc trojana tenuis secuta est nos fortuna.

Quam rem cumque gesseris, gloriam consequere.

Miraris, cum tu argento post omnia ponas.

Talis est avaritia, quæ pessum plures dat, deditque viros.

Quod erit cumque visum, ages.

In qua harum parte cumque sit inferendum.

Sed cujus hæc cumque videantur modi, an nobiscum una hostium futura sint.

Unus enim quisque satis jam fecit.

Quæ meo cumque animo libitum est facere.

Omnia prius expertus est, quam dixit.

Stultus ego rem curo publicam.

Quam rem libet procul inquit dubiò idixisse, rem vero publicam penitus amisisse.

Sententiis quidem Poetarum non orationes modo sunt refertæ, sed libri etiam philosophorum.

Est enim munus ejus non ingenii solùm, sed laterum etiam & virium.

ANASTROPHE (1)

Mecum ipse reputo, te infelicem fore.

Errabant maria omnia circum.

His super accensa Juno talia parabat.

Spelunca fuit, quam super nullæ

(1) Linacro dice que la Histerologia es una especie de anastrophe, que consiste en juntarse las proposiciones con los verbos i no con los casos que estas rigen, v. g. *Ut adveneris urbem*, en vez de *Ut veneris ad urbem*. *Rotis summas levibus perlabitur undas*, en lugar de *labitur rotis levibus per undas summas*.

aves volare poterant.

Certi sunt fines, quos ultra nequit consistere rectum.

Nobiscum unum foedus ictum est,
Luctatio consule.

Cujus de honore agitur.

Cujus cum patre magna mihi fuit amicitia.

Cujus ob oculos Graji ora obvertebant sua.

Paululum da mihi operæ, Cicero, sed amor voluntatisque conjunctio plus habet suavitatis, neque repeto pro illa quicquam à te pretii.

PARENTHESIS.

Animadverti, judices, omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes.

O præclarum custodem ovium, ut ajunt, lupum.

Titire, dum redeo (brevis est via) pasce capellas.

(158)

Qui (mirum) victor, cum cecidisset, erat.

Solertem tu me, crede, puella facis (1).

ELIPSE (2).

Ego, si tiro ad me, cogito in Tusculanum.

Pereant sane in latrocinio, quoniam sunt ita multi, ut eos capere carcer non possit.

Sapientes sunt ornamento reipublicæ.

---

(1) Aunque Ravensburg ha extractado muchos egemplos de Sinqüisis i Anacoloton, no obstante no son figuras de lenguaje, i consisten en la incoherencia de las palabras i Sintaxis viciosa. Gramática filosófica.

(2) Hay elipses de adjetivos, de pronombres, de participios, de preposiciones, de adverbios, de conjunciones, &c. Linacro.

Dumarsais dice, que siendo la lengua latina toda elíptica, es forzoso que se encuentren muy repetidas estas figuras, siendo por lo mismo indiferente que se cometan en esta ú otra enunciacion, en estos ó aquellos adjuntos, ó circunstancias del estilo. *Collection de livres clasiques.*

Ne multa: filius victus fuit, in
Asiam militatum abiit, tres jam men-
ses abest.

Jugurtha interim nostros premere,
suos hortari, prælium restituere, om-
nibus modis rem administrare.

Futurum spero, ut me propediem
videas.

Acrius pugnatum, quindecim mi-
llia hostium cæsa; ex nostris non am-
plius ducenti interfecti.

Primo statim conspectu contempta
paucitas, & sibi quisque prælium de-
poscere.

Quatuordecim naves longæ brevi fac-
tæ: præterea magna vis hominum
scripta, paulò post hostes fusî.

Qui ubi primum adolevit, equita-
re, jaculari, cursu cum æqualibus cer-
tare, & cum omnibus gloria anteiret,
omnibus tamen carus esse.

Ad hoc pleraque tempora in ve-
nando agere: leonem atque alias fe-
ras primus aut imprimis ferire: plu-

rimum facere et minimum ipse de se loqui.

Igitur imperator omnes res asperas per Jugurtham agere, in amicis habere, magisque eum in dies amplecti.

Jugurtha tametsi Regem ficta locutum intelligebat; tamen pro tempore benignè respondit. Hostes à latere: vos amici procul; spes omnis in armis est.

Ubi ad Dianæ veneris, ventum jam erat ad Vestæ, quod abest 8 bidui, id est, itinere. (1)

(1) Los antiguos pensaban que á la elipsis se refiere la aposiopesis, que es cuando omitiendo algo para la integridad del lenguaje, pasa el que habla conmovido de algun afecto ó pasion fuerte á otra cosa mas interesante, ó que de repente roba su atencion, v. g. aquella de *Virg.* *Quos ego... sed motos præstat componere fluctus.*

ZEUGMA (1).

Cum legiones inter se divisissent;
prima et quarta Minutio, secunda et
tertia Fabio evenerunt.

Lectio assiduitatem, assiduitas fami-
liaritatem, familiaritas fiduciam fe-
cerat.

Oderunt hilarem tristes, tristem
jocosi, sedatum celeres, agilem re-
missi.

Torva læona lupum sequitur: capel-
lam lupus, cytisum lasciva capella.

Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Nostram fidem omnes, amorem tui
absentis nos tantummodo cognoscemus.

Hoc vero quis ferre possit, inertes
homines fortissimis viris insidiari, stul-
tissimos prudentissimis, ebrios sobriis,

(1) Dumarsais dice, que la zeugma en la len-
gua latina está autorizada por un uso particu-
lar, i no tiene variaciones tan libres como las
demas figuras.

dormientes vigilantibus.

Obsequium) amicos, Veritas odium
parit.

Ubi pro labore desidia, pro con-
tinentia & æquitate libido atque super-
bia invasere, fortuna simul cum mo-
ribus immutatur.

Igitur talibus viris non labor inso-
litus, non locus ullus asper aut ar-
duus erat, non armatus hostis formi-
dolosus.

Siciliam Dion obtineret, Italiam Dio-
nisius, Syracusas Apollocrates.

Postquam divitiæ honori esse cœpe-
runt, eas gloria, imperium, potentia
sequebatur.

Hebescere virtus, paupertas probro
haberi, innocentia pro malevolentia du-
ci cœpit.

Importunitas & inhumanitas omni-
tati molesta est.

Eodem tempore Imperator Syriæ
regnum terruit, Ægypti texit.

Non locus virum, sed vir locum ho-
nestat.

Venus & vinum sublimia pectora
fregit.

Talis est hic, qualis ille.

Quicumque vult esse continens, po-
test.

Pergit ad urbem, quo pater tuus.

Tàm decet avaro quod habet, quàm
quod non habet.

Non solum nobis nati sumus, sed
etiam amicis & patriæ.

Socrates judicatus est sapiens, Aris-
tides justus.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Ger-
mania Tigrim.

Ille mihi nec nocuit umquam, nec
profuit.

Est magis amicus tibi, quàm mihi.

Præstat in egestate vivere quam in-
honestè.

Estne hoc Mælibœei pecus, an tu-
um? (1).

---

(1) Linacro explica la prozeugma é hypozeug-
ma, que no tiene otro caracter que la zeugma.
Dumarsais explica con la sabiduría de costumbre

PROLEPSIS.

Exercitus hostium duo, unus ab urbe, alter à Gallia, obstabant.

Idem facit plebs, pars edocti ab nobilitate, alii studio rerum incitati.

Imperatores duo præerant, alter Gallia Narbonensi, alter vero Hispaniæ citeriori.

Flavianus Pannoniam, Pompejus Dalmatiam tenebant.

Uterque consilium perficere conabatur, Cæsar Pompeji castra oppugnabat, Pompejus Cæsaris milites dispersos adoriri cœpit.

Strenuus erat vir et bonus consi-

la diferencia de la zeugma i elipse, i alega para prueba el uso de la palabra, el comercio de los idiomas, los principios analíticos, una coleccion de egemplos, la analogía, las ideas sucesivas, las fuerzas de la imaginacion, la armonía i el rima. Pero para jóvenes bastará saber que es una especie de elipse, segun Vailli y la gramática filosófica del Sr. Araujo.

lio, quorum alterum ex providentia
timorem, alterum ex audacia temeri-
tatem plerumque afferre solet.

Ejiciuntur duo, quos improbi videre
non poterant, alter per honorem tur-
pissimum, alter per honestissimam ca-
lamitatem.

Illi, sua quisque hiberna, repete-
runt.

Curam equitum Paulinus, peditum
Celsus, sumpsere.

Nacti sunt vacuas ab imperio, Sar-
diniam Valerius, Curio Siciliam.

Quicumque per illa tempora rem-
publicam agitavere, honestissimis no-
minibus, alii, sicuti jura populi de-
fenderent, pars, quo senati autoritas
maxima foret, bonum publicum simu-
lantes, quisque pro sua potentia cer-
tabant.

Cepere captivos partim integros, par-
tim saucios.

Homines faciunt multa, pars cor-
pus excolit, pars animum.

Cœpere se quisque extollere magis ac magis (1).

PLEONASMO (2).

Jugurthæ tui bello Numantino longè maxima virtus fuit.

Illud vereor, ne vos privata Regis

(1) Facilmente se puede conocer que la prolepsis se usa de varios modos, como aparece en varios egemplos, no siendo mas que la enumeracion de las partes de una oracion precedente que muchas veces se oculta ó calla. La gramática filosófica dice que se refiere á la zeugma i elipse, i Dumarsais que se interrumpe el orden correlativo de la construccion gramatical, i quedan solo los caractéres de una construccion enunciativa.

(2) Dumarsais tiene por contrario de la elipse al pleonasma, i en quanto que da mas gracia, vehemencia y fuerza al discurso, es una figura aprobada. Los vicios del pleonasma son la redundancia ridícula, i los modismos i repeticiones que no ha consagrado el uso del idioma. Las decisiones de la Academia francesa en 1698 fueron por mucho tiempo reglas de crítica para la question presente; pero la Academia Española ha tenido igual fortuna con respecto á nuestra abundante lengua castellana. Con todo, el

Jugurthæ amicitias corrumpat.

Heus, egomet proximus sum mihi.

Dicebat, sese tamen amore fraterno
-et existimatione vulgi commoveri.

Dux longè præstantissimus quàm ma-
-ximas hostium copias fudit.

Pompejus prælio dimicare noluerat.

Hiscè auribus totam rem egomet
-audivi.

Homo perquam audacissimus ad in-
-terficiendos quatuor hostes sese para-
-tum esse prædicabat.

Tutemet ipse mirabere, cum rem
-videas.

Ego vero illud affirmo, nullam esse
-posse utilitatem nisi cum honestate
-conjunctam.

Exploratores à Cæsare missi affir-

Autor del arte de hablar bien ha establecido una
regla general muy sábia acerca de las elegancias
por omision de palabras i por reunion de otras.
Deben leerse atentamente sus profundas inves-
tigaciones en esta materia nueva hasta ahora,
i sus sábias reglas sobre los accidentes grama-
-ticales.

manf quidem certè, insidias profecto esse.

Tu vero istud negotium expedies.

In ejusmodi re, mea quidem sententia, nulla mora esse debet.

Mors est optimo cuique longè commodissima.

Admisisti crimen idque gravissimum.

Verumenimvero is mihi demum vivere videtur, qui virtutem assiduè colit.

Urbs erat totius regionis longè opulentissima.

Quot et quantæ istum senem circumveniunt calamitates! illamcine mulierem alere cum tanta familia!

Heus stulte, siccine mihi interloquere?

Hiccine tibi vivendi mos est?

Tunc temporis res aliter sese habebant.

Ubinam gentium hujusmodi leges latæ sunt?

Nesciebam ubi terrarum esses.

Eo dementiæ pervenisti, ut nihil consideratè agas.

Huc malorum ventum est, ut nihil jam solatii relinquatur.

Interea loci monte Tauro procul ab amne Nilo copias trajiciebat.

Ita ore locutus est.

Accipies igitur hoc parvum opusculum (1).

SILEPSIS. (2).

Ubi est ille scelus, qui me perdidit?

---

(1) Linacro i los antiguos opinaron que la Epanalepsis era una figura semejante al Pleonasmó.

Digan quanto quieran algunos Autores; pero jamas llegarán á probar que hay verdadero Pleonasmó en estas locuciones, *pecco peccatum*, *eo iter*, *vivo vitam*. Los antiguos las llamaban *Perisologias*, que son redundancias desagradables i superfluas. El Sr. Araujo da una idea muy clara i filosófica del Pleonasmó, Destutraci explica sus límites, accidentes i vicios, i el Sr. Hermosilla el uso que de él hicieron las Naciones cultas.

(2) Dumarsais la llama tambien Synthesis.

Capiti à Jugurtha, pars in carcerem
acti, pars bestiis objecti.

Quid turbæ est apud forum?

Quid illic hominum litigant?

Capita conjurationis virgis cæsi.

Latium Capuaque multati sunt.

Dedit catenis fatale monstrum, quæ
fortiter perire maluit.

Hæc sunt duo importuna prodigia,
quos numquam pertimescere debemus.

O vere digna hostia, per quem tar-
tara fracta sunt.

Pars in frustra cervos secant, ve-
rubusque figunt.

Pars pedibus plaudunt choreas, &
carmina dicunt.

Illum dardana pubes impellebant.

Non tanta multitudo lapides ac tela
conjiciebant.

Fiat quod uterque jubemus.

Pharnabazus cum fratre victi tra-
duntur.

Titania pubes fulmine dejecti sunt.

Pars mersi tenuere rates.

Quoties autem edixi tibi, ut caveres, neuter ad me iretis cum querimonia.

Ad Regem voces fratris uterque ferunt.

Suæ quisque legioni honorem quærebant.

Splendidissimus quisque securitati consulebant.

Pars triumphos suos ostentantes, magna pars vulnerati aut occisi.

Eorum magna pars, uti jussum erat, adducti, sed opulentissima civitas vulnerati.

ENALAGE.

Sapere est principium et fons rectè scribendi.

Tu si hic sis, aliter sentias.

Pergratum mihi feceris, si Quintum fratrem meum eo numero habebis, quo me.

Quid agam? adeamne ad eum &

cum eo injuriam expostulem?

Haud istud dicas, si cognoveris vel me vel amicos meos.

Si in servis exercendis tantum sumas operæ, quantum in opere faciendo consumis, plus agas.

Idem velle ac nolle amicitia firma est.

Tum vero cerneres, quanta vis animi, quantaque audacia fuisset in exercitu Catilinæ.

Si id non facis, ego quod in te facere sit dignum, invenero.

Antequam incipias, consulto, ubi consulueris, maturè facto opus est.

Pulchrum est benefacere reipublicæ, haud absurdum benedicere.

Pro his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere avaritia docuit (1).

(1) La Enalage en la lengua latina puede representarse de varios modos y bajo de distintas formas. Veáanse las observaciones particulares á lengua latina por Linacro.

MODISMOS. (1).

Grecismo ù Helenismo.

Cui ne ullus pæne certavit.

Dum novus est, etiam cœpto pugne-
mus amori.

Desine curarum.

Agrestium regnavit populorum.

Nec memini, lætorve laborum.

Quæ postquam gloriosa neque belli

---

(1) Donato i Servio han tratado copiosamente de los modismos, extractándolos de Plauto, Terencio, Ciceron, Virgilio i Horacio. Se reducen al Grecismo ù Helinismo i Hebraismo. Acerca de los Hebraismos hay en España un libro muy erúdito, escrito por D. Santiago Delgado, Presbítero, titulado: CLAVE BIBLICA, muy necesario á los Eclesiásticos i Maestros de latinidad, tiene observaciones muy sábias para entender i traducir el sentido literal, figurado i alegórico del sagrado texto, Biblia vulgata, libros santos, &c., en cuanto que se separan de las leyes de la latinidad. Puedo asegurar que es una obrita original en la materia, i que su Autor ha hecho mucho estudio para reunir unas observaciones tan luminosas.

patrandi cognovit.

Sunt, quos pulverem olympicum collegisse juvat.

Abstine irarum.

HEBRAISMO.

Castigans castigavit me Dominus.

Plorans ploravit in nocte.

Multiplicans multiplicabo semen tuum.

GRADO SUPERLATIVO

POR LA ADICION DE UN GENITIVO.

Rex regum, id est, rex potentissimus.

Servus servorum... mancipium vilissimum.

Princeps principum... supremus Rex.

Sancta sanctorum... locus sanctissimus.

Vanitas vanitatum... res vanissima.

SUPERLATIVO ABSTRACTO.

Ego sum veritas, id est, verissimus.

El tiempo presente lo toman los Hebreos por el pretérito, así como los Latinos por elegancia.

Dormiens silerem cum regibus, qui ædificant.

Hierusalem quæ ædificatur ut civitas.

Dispersi eos per regna, quæ nesciunt.

EL PRESENTE POR FUTURO.

Accedite ad me, et illuminamini.

I D I O T I S M O S.

La grandeza de la locucion depende de los idiotismos, esto es, de las formas de la elegancia, que producen los giros diversos i variados, de las espressiones latinas, de la sencillez, vigor i pureza de la diction elegante i otras circunstancias del language. La dulzura i gravedad de los pensamientos manifestados con facilidad i claridad es una parte muy esencial de la hermosura del estilo. La viveza, suavidad i esplendor de la oracion sirven para hacer una declaracion perfecta del sentido, i esplicar con gracia nuestros pensamientos.

Estos caracteres de propiedad i de elegancia dependen de muchas causas influyentes; no de los idiotismos de las conjunciones, ó sea partículas, sino de

un agregado armonioso de palabras propias, puras i elegantes (1). Por lo mismo el tratar de los Idiotismos aun de las conjunciones excede los límites de un libro que tiene por objeto facilitar la traduccion i esplicar los Idio-

---

(1) Hay idiotismos por el buen uso i significacion de las palabras, por la recta union de ellas, por los verbos i nombres adjetivos, cuyos officios no corresponden á los fundamentos de la sintaxis natural.

Unos Autores usan frecuentemente de unos idiotismos i otros de otros. Para que se vea mejor la necesidad de estudiar los idiotismos en los Autores, pondré las sentencias de dos célebres Escritores. *Strev. de elect. & coll. verb. In oratione nulla verbis propria sedes est, nullus certus & inmutabilis locus, nullus unquam fuit sic destinatus ordo, ut ejus mutatio deformis & inelegans esset. Gesner. de puriori latinitate. 1.º Sine præceptis ad fastigium perducta est facultas dicendi. 2.º Ex præstantissimis exemplis demum ars formata. 3.º Facilius aliquis sine præceptis, sola exercitatione eloquens fuerit, quam contra. 4.º Precepta tamen minime contemnenda. Nam juvant intellectum probri & observationem dirigunt. Ordinem quemdam exercitationis præscribunt. Ad judicium de suis aliisque scriptis ferendum prossunt.*

tismos de las conjunciones ó poner ejemplos repetidos de ellos, era separarme de mi deber i repetir fastidiosamente lo que con tanto acierto han dicho Fulvio Ursino i Oracio Juscanela en su libro titulado: *Conjuntiones Ciceronis*, Godesalco Estevechio en su gran libro de *Particulis linguæ latinæ*, Linacro, Valla i Araujo.

En este punto debo seguir la opinion de Perizonio, que decia que los idiotismos i figuras del lenguaje deben estudiarse en los clásicos como fuentes de la elegancia i propiedad latina. Las conjunciones tienen diverso valor segun la diversa estructura de la oracion i demas circunstancias, i por tanto se aprenden mejor con el uso de los Autores (1).

---

(1) Pongo al fin un Apéndice de un Escritor célebre, extractando lo mejor de sus obras voluminosas, i que por eso no manejan los Niños, para que sepan lo que han de leer, i formen el gusto i el estilo i aprendan los idiotis-

Lo que en esta parte se debe hacer, es poner el significado aislado de algunas conjunciones para que no se desconozcan absolutamente. Este es el medio que tomó Turselino, Guntero, Pedro Brunmano, Perizonio i Araujo, cuyo tratadito es muy reducido i filosófico, i está en el lugar que le corresponde, formando parte de la sintaxis elegante.

Mi objeto es facilitar la version de los clásicos latinos por este medio tan sencillo, acostumbrar á los Niños al estudio de las espresiones puramente latinas, é insensiblemente meterles en las dificultades del idioma, i conocer

---

mos de cualquiera clase. No dejen de la mano los elementos de retórica i poética del Sr. Araujo cuando estudien lengua latina, i luego estudiarán mucho el arte de hablar en prosa i verso del Sr. Hermosilla en las demas clases de Humanidades (entiendase en quanto al arte de bien decir) la gramática general de Destru-tracy i los fragmentos i método analítico de Dumarsais.

el genio de los Autores. Recomiendo
el tratadito de idiotismos del Sr. Araujo
por su concision i pureza, i sobre todo
la observacion en los clásicos.

APPENDIX

AUCTORIS CELEBERRIMI.

CAPUT I.

De auctorum lectione:

Latina lingua jamdudum inter mortales conticuit. In Latio enim ipso, ubi olim quam maxime floruit, sensim ita barbarorum commercio cœpit inquinari, ut demum nova inde enata sit dialectus, quam Italicam dici moris est. Idem in provinciis hujus linguæ fatum fuit, in quibus LUSITANICA, HISPANICA & GALLICA linguæ in priscae Latinæ locum successere. Ut adeo nulla hodie sit provincia, in qua vetus illa lingua Romana ita vigeat, ut eam usu vel consuetudine cum provincialibus, addiscere possis.

Ex eo vero consequitur, ut Romanæ linguæ puritas ac elegantia non aliunde, quam ex veteribus, qui naufragium evaserunt, auctoribus classicis, hauriri possint. Quum vero multum referat, quo ordine,

quaque ratione auctores evolvas: de ea quoque re nonnulla, more nostro, monebimus (1).

Quod ad ordinem huius lectionis attinet, semper mihi se probavit TANAQUILLI FABRI methodus, tanto magis admiranda, quanto iucundius ejus experimentum in ipso filio cepit, quem, à decimo ætatis anno ad decimum quartum, hac ratione ita utraque lingua expolivit, ut cum viris certare posset. Nos vero, quamvis FABRUM non per omnia sequuti, FABRI tamen methodo præcipuos Latinæ linguæ auctores ita disponemus, ut quatuor cursibus ille ambitus absolvi, ex prioribus semper animus ad posteriorum intelligentiam præparari possit (2).

Primo itaque cursu, in quo singulari cura ac diligentia opus esse videtur, FHÆDRI fabulas, POMPONII MELÆ geographiam, EUTROPIUM & CORNELIUM NEPOTEM evolvendos suaserim. Ex primo enim auctore vocum phrasiumque aliqua copia, ex secundo geographiæ ve-

(1) Exstat JO. NIC. FUNCCII *de lectione auctorum classicorum ad comparandam Latinæ linguæ facultatem necessaria liber singularis. Lemgovia 1730. 4. N.*

(2) *Methode pour commencer les humanites Grecques & Latines, Salmurii.*

teris notitia, ex tertio historia Romana, ex ultimo denique historiae Græcæ non minima pars poterit hauriri. His vero præsi- diis præmunitus, facile, ex mea quidem sententia, reliquos auctores omnes facilius intelliget (1).

Emensus hoc iter tiro, jamque tot ad- miniculis ad maiora instructus, alterum auspicabitur cursum, quo TERENTIUM, CICERONIS *epistolas* & *libros* aliquot *phi- losophicos*, nec non JULIUM CÆSAREM & MINUCIUM FELICEM diurna noc- turnaque manu versabit.

In tertio auctorum cursu ad stili dif- ferentiam respicio. Hinc in manibus jam erunt SALLUSTIUS, CICERONIS *orationes se- lectiores*, LIVIUS, SÜETONIUS, PLINII *pane- gyricus*, TACITUS, CURTIUS, PLAUTUS, SE- NECÆ *aliquot libri philosophici*, & denique LACTANTIUS. Si cui non vacat tam vastos auctores totos perlegere: ei potiores inde partes decerpere licebit.

Quarto cursu, iis potissimum, qui se- se totos amœnioribus musis consecrarunt, destinato, non solum reliqua auctorum hac-

(1) Ex Nepote insignis parabitur elegantis- simarum loquutionum copia. Denique eadem ope- ra ex Græca & Punica historia tantum addiscet tiro, quantum satis erit ad sequentes auctores tanto facilius intelligendos.

tenus recensitorum scripta adeunda, sed & per cæteros scriptores omnium ætatum divagandum est. Evolvendi itaque erunt scriptores rei rusticæ CATO, VARRO, COLUMELLA, scriptor architecturæ doctissimus VITRUVIUS, historici porro VELEIUS PATERCULUS, VALERIUS MAXIMUS, CAIUS PLINIUS, FLORUS, IUSTINUS, *scriptores historię Augustæ* sex, & AMMIANUS MARCELLIUS, rhetores item & oratores M. ANN. SENECA, QUINCTILIANUS, & *auctores panegyricorum veterum*, quibus denique accedent CORNELIUS CELSUS, T. PETRONIUS ARBITER, FRONTINUS, AULUS GELLIUS, APULIUS, CENSORINUS, IULIUS OBSEQUENS, FL. VEGETIUS, MACROBIUS, & MARCIANUS CAPPELLA. Reliqui enim scriptores, quibus & SYMMACHUM, & CASSIODORUM, & patres plerosque accenseo, historiæ potius, quam Latinitatis causa evolvendi sunt.

Omissos videbis poëtas. Nam PLAUTUS, TERENTIUS. PHÆDRUS, quos recensuimus, licet metro se adstrinxerint, dictione tamen familiari potius, quam poëtica, utuntur. Neque tamen exiguus est poëtarum usus etiam in soluta eloquentia, si cum iudicio legantur. Imprimis vero commendandi sunt ob puritatem sermonis, VIRGILIUS, HORATIUS, OVIDIUS, CATULLUS, TIBULLUS, PROPERTIUS, ob phrasin LUCRETIUS, ob acumen LUCANUS. A tumidorum

vero poëtarum, quales sunt STATIUS, CLAUDIANUS, & alii, imitatione plane, me quidem auctore, abstinebit elegantiaë castioris studiosus.

Sed hæc quidem de ordine, quem in lectione auctorum observandum arbitramur.

Proximum est, ut, quæ in ipsa lectione observanda enotandaque sint, doceamus.

Primum ergo danda est opera, ut sensum auctoris probe capiamus. Deinde respiciendum ad voces & phrases elegantiores, nec non ad compositionem ac constructiones rariores. In his enim quanta sita sit stili elegantia, ii intelligent, qui, quæ superioris partis primæ capite primo ea de re diximus, sibi in memoriam revocaverint.

Nec ad verba tantum respiciendum, verum etiam ad ingeniosa judicia vel acumina, quæ auctor immiscuit.

Denique quam maxime ratio habenda est rerum. Vix enim operæ pretium videretur, verborum tantum causa per tot omnium ævi scriptores divagari.

Quum vero fallax plerumque sit memoria, & nemo velit tantum laboris lectioni auctorum ideo insumere, ut quæ legentibus observaritque, eorum paullo post obliviscatur: opus etiam erit excerpenti arte, quam tamen non confusam, aut cum lætudio conjunctam, sed expeditissimam esse

oportebit.

Magno vero laboris compendio excerpta locupletissima conficies, si lexicon aliquod accuratius, & adversariorum librum tibi paraveris. Et lexico quidem adscribes vocabula, si qua inveneris, rariora, significationes vocum elegantiores, phrases selectiores, epitheta notatu digniora, signatis simul auctorum locis, additisque observationibus criticis & philologicis, quas in virorum doctorum adnotationibus deprehendisti.

CAPUT II.

De imitatione.

Parum utilitatis afferet auctorum lectio, nisi accesserit IMITATIO. Hæc vero nobis est facultas, auctoris stilum ejusque ideam sine plagii suspitione exprimendi (1).

Ut vero totam imitandi artem recte teneamus, de duobus potissimum capitibus videtur cogitandum, videlicet quem imitari oporteat? & quomodo ea imitatio prudenter sit instituenda? (2).

(1) *De imitatione oratoria libri tres sunt Jo. STURMII, Argent. 1576. 8. N.*

(2) Recte enim PLIN. *epist. I, 5. Stultissimum credo, ad imitandum non optima quæque proponere.*

Ad priorem quæstionem quod attinet, nec neminem imitandum puto, nec promiscue omnes, sed unum optimum. Optimus vero videtur, qui cujusque ingenio ac captui quam maxime est accommodatus.

Est vero imitatio vel **PUERILIS**, vel **VIRILIS** seu mascula. Illa verba ac phrasæ anxie & morose imitatur: hæc ipsum auctoris ingenium ac orationis habitum cum judicio ac libertate exprimit.

Ad puerilem imitationem quod attinet, ea multo facilior est. Modo enim phrases ab auctore mutuas accipimus, modo sententiam quamdam aliis verbis phrasibusque exprimimus, modo eandem, additis quibusdam destractisque vocibus aut circumstantiis, refingimus.

Virilis imitatio non contenta phrasibus aut vocabulis, ipsas auctoris virtutes exprimere docet. Quum vero auctoris virtus modo in inventione, modo in dispositione, modo in eloquutione eluceat, mascula imprimis videtur imitandi ratio, qua auctoris **INVENTIONEM** assequi contendimus.

Nonnumquam & **DISPOSITIONEM** auctoris imitamur, cum generalem totius orationis, tum eam, quam in singulis argumentis deprehendimus.

Denique & eloquutionem auctoris mas

cula quadam ac decora imitatione effingimus, quoties auctoris cujusdam characterem, acumina, figuras, ac periodos exprimere studemus.

Haecenus, quis imitandus sit, quot modis id fieri possit, & quid in puerili æque ac mascula imitatione in exemplum proponi debeat, paullo accuratius investigavimus. Proximum est, ut qua arte mascula illa imitatio constet, doceamus. Hic vero duo notanda sunt imitationis capita, quorum alterum ANALYSIN, alterum GENESIN appellamus (1).

Ad ANALYSIN quod attinet, primo periodos, quas mascula ratione imitandas existimamus, logice in membra sua partimur, deinde de phrasibus ac vocabulis judicamus, ac denique, qua arte singulæ partes inter se connexæ ac veluti coagmentatæ sint, expendimus (2).

ANALYSIN sequitur GENESIS. Pers-

(1) Est ergo nobis ANALYSIS artificiosa periochæ cujusdam in partes suas solutio, eo consilio suscepta, ut, quid in singulis artificii lateat, perspicui possit. GENESIS vero est artificiosa materiæ cujusdam secundum easdem partes dispositio, ita comparata, ut idem artificium in singulis partibus eluceat.

(2) Primo ergo opus est ANALYSI LOGICA.

pecta enim interiore periochæ alicujus pulchritudine, danda est opera, ut thema quoddam eodem ordine disponamus, ejusdemque generis phrasibus, ac connexionibus utamur. Sic enim fiet, ut ovum ovo non similis videatur, quam stilus noster stilo auctoris.

Et hoc quidem est totum illud imitandi artificium, quod pauci accurate tenent. Illud addo, neminem moveri debere rei difficultate. Quamvis enim ea imitandi ratio initio paullo operosior videatur: diuturna tamen exercitatione eam sensim assequemur imitandi facultatem, ut non tam imitari, quam omnia ex ingenii penu depromere videamur (1).

CAPUT III.

De variis stili exercitiis.

Ad metam jam denique pervenimus, nec quidquam videtur reliquum, quam ut de exercitiis quoque stili aliquid moneamus. Verum ea in re licebit nobis esse brevioribus, quum, post alios ex instituto illam

---

(1) Sumi potest hic DU CYGNE *analysis rhet. orationum Ciceronis.*

Esta obra es muy recomendable, i debe usarse en el último tercio del curso gramático.

exsequuti sint CASP. SAGITTARIUS & Jo. SCHEFFERUS.

Tironibus auspicandum erit à **VERSIONE**, quippe omnium facillima. Sed quum in scholis plerumque è vernacula aliquid in Latinam linguam transferendum proponatur: consultius videtur, è Latinis multa vertere Hispanice, eaque interiecto tempore denuo Latina reddere (1).

Versionibus ejusmodi aliquamdiu assueti, **VARIATIONIBUS** suam exercebunt industriam, operamque dabunt, ut sententiam aliquam aliis casibus, verbis, phrasibus, figuris permutent.

Non præter rem etiam à SCHEFFERO, MORHOFIO & aliis commendatur **CARMINIS SOLUTIO**, quippe qua ipsi veteres non sine fructu usi sunt. Est autem illa elegans versuum, neglecta mensura & dictione poëtica, in prosam mutatio.

Ad formam stili mutandam præcipue pertinet **COARCTATIO**, quæ est *pressa atque adstricta eorum, quæ cum ambitu ab auctore dicta sunt, expositio.*

---

(1) Quum enim nondum gustu quodam Latinæ elegantiae imbuti sint, fieri non potest, quin Latinitas, hac exercitatione comparata, Hispanismos redoleat. Ast si sæpe auctorum veterum loca in vernaculam transferantur: facilius observabitur utriusque linguæ differentia.

Ex quo simul patet, quale sit quintum exercitationis genus, quod **AMPLIFICATIONEM** vocant. Eadem enim arte etiam ea, quæ pressius ab auctore dicta sunt, per circumstantias, descriptiones, aliosque amplificandi fontes, dilatamus. Cave tamen, ita amplifies, ut periodus intasim evadat, quam quippe in vitio poni, jam supra observavimus.

Sextum exercitationis genus **CHARACTEREM** dicunt. Sunt vero characteres *imagines quædam animorum, per externas notas expressæ designatæque*. Quum vero sine insigni philosophiæ moralis notitia sive ex libris illa, sive ex ipso vitæ usu hausta sit, character animi exprimi nulla ratione possit: ab iis demum suscipienda est hæc exercitatio, qui in hac philosophiæ parte sunt versatissimi (1).

Proxima est **DESCRIPTIO**, vel genus exercitationis SCHEFFERI iudicio, jucundissimum & ad splendorem orationis pulchritudinemque præcipue comparatum. Est vero descriptio expositio, rem ejusque naturam ac indolem perspicue subjiciens oculis (2).

---

(1) Cave ergo, existimes, *characteres* esse mera elogia.

(2) In descriptionibus felicissimum est ingenium **VIRGILII**.

Denique etiam ΕΓΗΟΡΟΕΙΑ commen-
dari solet, id est, *imitatio sermonis, mo-
ribus alicujus & negotio accommodata*. In qua
præcipue danda est opera, ne neglexisse
videamur.

Referri huc etiam solent progymnasmata,
veluti *fabula, narratio, chria, confirmatio,
confutatio, laus, vituperatio, comparatio, lo-
cus communis, thesis, & quæ sunt hujus ge-
neris alia*. Verum quum de progymnasma-
tibus fere innumeri exstent libelli: nolu-
mus nos quidem actum agere, sed, de-
functi hoc, quem nobis imperavimus, la-
bore, hic subsistimus (1).

---

(1) Annotationes nostras obsignabimus dicto
Crassi, id est, ipsius CICERONIS *de orat.* I. cap.
34. *Legendi etiam poëtæ, cognoscenda historia,
omnium bonarum artium scriptores ac doctores
& legendi & pervolutandi, & exercitationis
causa laudandi, interpretandi, corrigendi, vi-
tuperandi, refellendi, disputandumque de omni
re in contrarias partes, & quidquid erit in qua-
cumque re, quod probabile videri possit, elicien-
dum atque dicendum.* IDEM *Bruto* cap. 15. *Ut ho-
minis decus ingenium; sic ingenii ipsius tamen
eloquentia.*

Manuscrito de L. J. de
L. J. de L. J. de L. J. de
L. J. de L. J. de L. J. de
L. J. de L. J. de L. J. de

